

వరి

మన రాష్ట్రంలో వరి ప్రధానంగా ఖరీఫ్ మరియు రబీ పంట కాలాల్లో, పలు వాతావరణ పరిస్థితుల్లో సాగుచేయబడుతుంది. వరి ఖరీఫ్లో సుమారుగా 28.03 లక్షల హెక్టార్లలోను, రబీలో సుమారుగా 15.84 లక్షల హెక్టార్లలో సాగుచేయబడుతూ సుమారు 142.10 లక్షల టన్లుల ఉత్పత్తినిస్తుంది. ఖరీఫ్లో దిగుబడి ఎకరాకు 1196 కిలోలు, రబీలో 1472 కిలోలు మరియు సరాసరి దిగుబడి 1295 కిలోలు.

పట్టిక 1 : వివిధ పంటకాలాలు

ప్రాంతం	మొదటి పంట	రండవ పంట	మూడవ పంట
కోస్తూ ఆంధ్ర	సార్యా(జూన్-నవంబరు)	దాళ్యా(నవంబరు-మార్చి)	వేసవి(మార్చి-జూలై) (అపరాలు)
తెలంగాణా	ఆబి (జూన్ - నవంబరు)	తాబి (డిసెంబరు-ఏప్రిల్)	కత్తెర (మార్చి-జూలై) (అపరాలు)
రాయలసీమ	వానకారు (జూన్-డిసెంబరు)	ఎండకారు(నవంబరు-మార్చి)	మొక్కదుగు (ఫిబ్రవరి-మే), ఎడగారు (మే-ఆగష్టు)

వరి వంగడాల ఎంపిక : వివిధ ప్రాంతాలకు అనువైన వరివంగడాల వివరాలు పట్టిక -2 మరియు 3లో పొందుపరచటమైనది.

విత్తనశుద్ధి : కిలో విత్తనానికి మూడు గ్రాముల కార్బూండైజేమ్సు కలిపి 24 గంటల తరువాత నారుమడిలో చల్లుకోవాలి. దంపనారు మళ్ళకయితే లీటరు నీటికి ఒక గ్రాము కార్బూండజేమ్సు కలిపి, ఆ ద్రావణంలో విత్తనాలను 24 గంటలు నానబెట్టి, 24 గంటలు మండెకట్టి మొలకలను దంప నారుమడిలో చల్లుకోవాలి. కిలో విత్తనాలు నానబెట్టటానికి లీటరు మందు నీరు సరిపోతుంది.

వరి విత్తనాల్లో నిద్రావస్థను తొలగించటం : కోత కోసిన వెంటనే విత్తనాలను వాడుకోవాలంటే వరి గింజల్లోని నిద్రావస్థను తొలగించి అధిక మొలకశాతం రాబట్టటానికి, లీరు నీటికి తక్కువ నిద్రావస్థ వున్న విత్తనాలక్కే 6.3 మి.లీ. లేదా విజేత లాంటి ఎక్కువ నిద్రావస్థ వున్న విత్తనాలక్కే 10 మి.లీ. గాఢ నత్తికామ్మం కలిపి ఆ ద్రావణంలో 24 గంటలు నానబెట్టి మరో 24 గంటల పాటు మండెకట్టాలి.

విత్తనమోతాదు (ఎకరానికి) : నాటీ పద్ధతికి : 20-25 కిలోలు, వెదజల్లటానికి(గరువు భూముల్లో) : 24-30 కిలోలు, వెదజల్లటానికి(గోదావరి జిల్లాల్లో) : 16-20 కిలోలు, గొర్రుతో విత్తటానికి (వర్షాధారపు వరి) : 30-36 కిలోలు, శ్రీ పద్ధతిలో 2 కిలోలు.

పట్టిక 2 : విషద ప్రాంతాలకు (సికింద్రసు చేయబడిన) పరి రకాలు

పంటకాలం/ పరిష్కార	కృష్ణా మండలం	గోదావరి మండలం	ఉత్తర కోన్సె మండలం	దక్కిల్ల మండలం	ఉత్తర శెలంగాణా మండలం	మధ్య శెలంగాణా మండలం	దక్కిల్ల శెలంగాణా మండలం	ఆల్పిమార్ ప్రాంత మండలం	ఉన్నత ప్రైస్ గిరిజన మండలం
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. ఎల్లి భర్త, మంచుగా నాట్లు పేయటానికి	-	-	పుష్టిల శాటున్ దొర నాట్లు	భారతీ, నిధి తొప్పి, సోములెల	ఓరుగల్లు సోమ, పుష్టిల	ఓరుగల్లు సోమ	-	-	పుష్టిల, రాశి, బెర్కెలీ, -64
2. సారాప్, సాఫారాడ పరిష్కారాల్లో	స్విచ్, వైతన్స్ క్లాస్టిస్టిస్, ప్రెలెచ్, డీప్, సూర్ప్, బాప్టిస్టి జంది, ప్రాశం శీర్షం ప్రతిష్ఠ, అమ్మ శాలకరి, గోదావరి, అంద్ర, అమ్మ జిల్లాల శీరంగ, ఎన్వెల్పుర్ - 9674, పొర్చు, సార్చుముఖి	శ్రీకాళ్ళ, నువ్వులు, కుప్పులు, ప్రతిష్ఠ, సూర్ప్, శాలకరి, గోదావరి, అంద్ర, అమ్మ జిల్లాల శీరంగ, ఎన్వెల్పుర్ - 9674, పొర్చు, సార్చుముఖి	పెన్నా, సింహాసని, తిక్కను, పొనక్కిని, సోమ పుష్టిల శీర్షం, అమ్మ జిల్లాల శీరంగ, ఎన్వెల్పుర్ - 9674, పొర్చు పొర్చు	విషేష, కేశవ, భాద్రకాలి, పోతను, ఇంధూర్, సోమలు, సోమలు, కావ్య, పద్మ, తెల్ల శీర్షం, జిగ్గాలు - పొర్చు, పొర్చు పొర్చు, పొర్చు పొర్చు, పొర్చు పొర్చు, పొర్చు	సాంబమమారి, సాగ్రె సాంబ, ఎటీసాంబ, పొజమము, రాజజము, చంద్రు, చంద్రు, కావ్యు, సాంబ, జగిత్కాలు సాంబ, పొర్చు పొర్చు, ఎల్రులు, పొర్చు, పొర్చు పొర్చు, పొర్చు	సాంబమమారి, సాగ్రె సాంబ, ఎటీసాంబ, పొజమము, రాజజము, చంద్రు, చంద్రు, కావ్యు, సాంబ, జగిత్కాలు సాంబ, పొర్చు పొర్చు, ఎల్రులు, పొర్చు, పొర్చు పొర్చు, పొర్చు పొర్చు, పొర్చు	శ్రీకాళ్ళం సాంబలు, పుల్లు, పుల్లు, పుల్లు, పుల్లు, పుల్లు, పుల్లు, పుల్లు, పుల్లు		
3. సారాప్, సారములైలో అలస్ట్రోమెట్, ముదురు సార్య నాటుబ్రావీక అన్స్ట్రేస రకాలు	సుప్పు, ఇంద్ర, బాప్టిస్టి సాంబలు, అమర	శ్రీకాళ్ళం శైతన్, ఇంద్ర, సుప్పు	సింహాసని, తిక్కను, శీర్షం, సుప్పు, సౌమి, సౌమి	సుప్పు, శీర్షం, శీర్షం, సుప్పు, సుప్పు, సుప్పు	సుప్పు, శీర్షం, శీర్షం, సుప్పు, శీర్షం, సుప్పు	సుప్పు, శీర్షం, శీర్షం, సుప్పు, శీర్షం, సుప్పు	సుప్పు, శీర్షం, శీర్షం, సుప్పు, శీర్షం, సుప్పు	సుప్పు, శీర్షం, శీర్షం, సుప్పు, శీర్షం, సుప్పు	సుప్పు, శీర్షం, శీర్షం, సుప్పు, శీర్షం, సుప్పు

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. దోషహితుల అరీండు (ప్రాంతాలకు)	చెత్తున్న కృష్ణమేటి, దిపు, జిందు, అమర గోధురం, అమర	చెత్తున్న దీపు, విజేత దీపు, విజేత	-	-	-	-	-	దీపు, విజేత	దీపు, విజేత
5. మంత్ర ప్రాంతాలకు	బూపట్లు, సుర్య, కృష్ణమేటి, జిందు, అమర గోధురం, అమర	బూడడ మహారి, జిందుకుఠం, సున్నాలు, బాచవమహారి	బూడడ మహారి, సావిత్రి	-	-	-	-	సర్వ	దీపు, విజేత
6. చెందుభూములకు	దీపు, విజేత, సోమలిల వెదగిరి, సోమలిల	సుర్య, దీపు, విజేత, సోమలిల	వెదగిరి, సున్నాలు, సోమలిల	విజేత	విజేత	-	-	-	-
7. సిల్వాల్ అలాంగూరా నాటటానికి	సుర్య, చెత్తున్న విజేత, కాట్లు దొర సున్నాలు	సుర్య, చెత్తున్న విజేత, కాట్లు దొర సున్నాలు	పసుంధర, సుర్య, వెంట్లు పాటున్నదొర సున్నాలు	కేళప, సుర్య, సున్నాలు, సెంత్రు, కొప్పు, దిపు, శుద్ధకాళి, అందూర్ సోయల, శిశ, ఎర్పుతెలు	కొండు, కొండు, వెంట్లు, సున్నాలు, తెల్లపంస, కృష్ణ పాంస, కృష్ణ పాంస, రాజవండు	సెంబ మయ్యారి, సెంబమయ్యారి, సంద్యాల, సన్నాలు, సత్య, సౌత్తి, సోమలిల, క్రాప్లై	-	-	-
8. పరామార్థ వెట్ల ప్రాంతాలకు	యంత్రియు- 999ర్, మాయచేరు సున్నాలు, పరాలు	యంత్రియు- 999ర్, మాయచేరు సున్నాలు, పరాలు	పుష్టు, యంత్రియు- 999ర్, మాయచేరు సున్నాలు, పరాలు, ల్రి సత్తు	-	యంత్రియు- 999ర్, రుద్రమ, పరాలు	-	-	పుష్టు, యంత్రియు- 999ర్, మాయచేరు సున్నాలు, సత్తు	-
9. ఆరుత్తడి ప్రాంతాలకు	సుర్య, యంత్రియు- 999ర్, మాయచేరు సున్నాలు, మయిప్పి, కాట్లు దొర సున్నాలు, విజేత	సుర్య, యంత్రియు- 999ర్, మాయచేరు సున్నాలు, కాట్లు దొర సున్నాలు, విజేత	తిక్టు, సుమారి, సున్నాలు, విజేత	పరాలు	సెంత్రు, సంద్యాల సన్నాలు	-	-	-	-

పర్మిక 3 : దాల్చా సాగుకు అనుక్రేణ పరి రకాలు

పంటకాలం/ పరిషీలి	కృష్ణ మండలం	గోదావరి మండలం	ఉత్తర కోట్టె మండలం	ఉత్తర కోట్టె మండలం	ఉత్తర కోట్టె మండలం	మధ్య కోట్టె మండలం	మధ్య కోట్టె మండలం	అల్పప్రా ప్రాంత మండలం	అన్త లైఫ్ గిరిజన మండలం
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. సాధారణ పరిశీలనీ	కాటున్డార సన్నాలు, వజ్రత, బల్క 64, జగత్కాల సన్నాలు, సెలారుమహారి	పుష్టి, కాటున్డార సన్నాలు, వజ్రత, ప్రథాత, బల్క 64, జగత్కాల సన్నాలు, సెలారుమహారి	సురుముఖి, స్వాతి, విజేత, అపూర్ణ, కాటున్డార సన్నాలు, జగత్కాల సన్నాలు, సెలారుమహారి	దివ్య, ఎర్ర పుష్టి, వెల్ల పంచ, సత్క సంఘల, సన్నాలు, జగత్కాల సన్నాలు, సెలారుమహారి	దివ్య, ఎర్ర పుష్టిలు, అంధార్ సంఘల, పరంగల్ సన్నాలు, జగత్కాల సన్నాలు, సెలారుమహారి	సుమేళు, కాప్ట్ కేవశ, తెల్ల పంచన, సత్క సంఘల, సన్నాలు, జగత్కాల సన్నాలు, సెలారుమహారి	స్వాతి, సత్క, రాలీ, సంఘల, సన్నాలు, విజేత	పుష్టిల, కాటున్డార సన్నాలు, విజేత	పుష్టిల, కాటున్డార సన్నాలు,
2. అల్పప్రా వేయుటానికి	కాటున్డార సన్నాలు	పుష్టి, కాటున్డార సన్నాలు	స్వాతి, స్వామ శిల, విజేత, కాటున్డార సన్నాలు	సత్క, పుష్టి, పేశవ, పర్మ బోశన, బల్క 64	పుష్టి, పుష్టిన, పుష్టి, జాల్క బల్క 64	పుష్టిపుంస, పుష్టి, రాలీ, పుష్టిన, బోశన, బల్క 64	స్వాతి, కొవ్వెల, పుష్టి, రాలీ, పుష్టిన, బోశన, బల్క 64	పుష్టి, బల్క 64, అధిక, రాలీ	పుష్టి, బల్క 64, అధిక, రాలీ
3. ఉంచుటికు అంధింపే ప్రాంతాలకు	వజ్రత, కాటున్డార సన్నాలు	వజ్రత, కాటున్డార సన్నాలు	దివ్య, విజేత, దౌర సన్నాలు	కాటున్డార సన్నాలు	కాటున్డార సన్నాలు	కాటున్డార సన్నాలు	కాటున్డార సన్నాలు	-	కాటున్డార సన్నాలు
4. చెడు పొలాలకు	సెయింగేల	-	సెయింగేల	వికాన	వికాన	వికాన	వికాన	-	-

పట్టిక 4 : జారి రకాల పంటకాలం, దుసుజడి పురియు ఇతర గుణగొఱులు

రకం	జాతులు	జుటులు	పంటకాలం (రోజుల్లో)	దిగుబడి (ఎకరాకు టఁన్లలో)	గింజ లింగవస్తు (వారాలు)	పురుగులు, తెగుళ్ళను తట్టుకొనే శక్తి	సంగొలు
1	2	3	4	5	6	7	
శ్వర (యంతీయు-7029)	ఖరీచ్	150	3.0	3	విండ్‌కు తెగులు	వివిధ రకాల భూముల్లోను, వాతావరణ ప్రస్తీతుల్లోను, డెంపు పంటలు పండించు ప్రాంతాలకు స్థిరశైన దిగుబడి నిచ్చే సన్నిఖిలు గింజ గల రకం. తక్కువ నత్త జనితో అదిక దిగుబడి నిస్సంది. చేసు మీద గింజ మొలకెత్తదు. చౌడు భూమిలో కూడా పండించవచ్చు.	
చెత్తన్న (యంతీయు-2067)	ఖరీచ్	150	2.5	4	సుడిదోషు	క్రైస్తో-గోదావరి డెల్ఱాకు అనుకూలాలం. చేసు పడిపోదు. సన్న బియ్యం.	
కష్టవేణి (యంతీయు-2077)	ఖరీచ్	150	2.5	4	సుడిదోషు	సన్నబీయ్యం. గింజ చేసు మీద రాలే సన్నబూర్ధం ఉంది. అందుపై కిర్ప వుచు మీద కోయటం మంచిది.	
వజ్జం (యంతీయు-5249)	ఖరీచ్	150	2.5	4	సుడిదోషు	సన్నబీయ్యం.	
పతిచ (యంతీయు-5293)	ఖరీచ్	155-160	3.0	2	సుడిదోషు	బిక్కెలి సన్నబీయ్యం. అన్నానికి బూగుంటుంది.	
దీర్ఘ (యంతీయు-4870)	ఖరీచ్	150	2.5	5	సుడిదోషు, కొంతమేర ఎండ్‌కు తెగులు, టూంగ్‌పైర్వు	చేసు పడిపోదు. సన్నబీయ్యం. చౌడు పొలాలకు కూడా అనుపైనది.	
సంది (యు.టి.యు.-5182)	ఖరీచ్	150-155	2.5	-	సుడిదోషు	గింజ సన్నం. కె.సి. కాల్వ ప్రాంతాలకు అనుపైనది	

	1	2	3	4	5	6	7
శోలకర (యంతీయు-1031)	ఖర్చు 155	2.5	సుడిదోషు, ఎండాకు తెగులు	కొండం దళనరి, చేసు వీలం పై పడిపోదు. గింజ తెలువ.			
గోహపరి (యంతీయు-1032)	ఖర్చు 150	2.5	సుడిదోషు	గింజ సన్నరుకు. ఎఱువు గింజ, కాండం దళనరి.			
బండ్రు (యంతీయు-1061)	ఖర్చు 150	2.5	సుడిదోషు	సన్నగింజ, తెలువు, 2-3 హరాల నిశ్రవణ్ణ, చేమైని పడిపోదు. 10 రోజులు ముంపును తట్టుకొనును.			
బావట్ట సన్నాలు (బిపిటి 1768)	ఖర్చు 165	2.5	ఎండాకు తెగులు	సన్నగింజ, క్రొప్పిటిము డెల్ఫ్టు అనుమై నది. 10 రోజుల ముంపును తట్టుకొనును.			
బాడవ మంచూరి (బియర్లె-11100)	ఖర్చు 160	2.5	-	శీరు నిల్వపుండు పల్లవు (ప్రోంతాలకు అనుమైన రకం. గింజలు సన్నగా మంచూరి రకాన్ని పోలి వుంటాయి. గింజ సులువుగా రాలే స్వాఫాపం ఉంది. కోత సమయంలో వర్ధమైనే గింజ మొలుకెత్తు తుంది.			
విజేత (యంతీయు-1001)	ఖర్చు 140 రచీ 120	2.5 3.2	సుడిదోషు, అగ్రితెగులు	కోస్తా జిల్లాల్లో రెండు పంటలు పండించ టూనికి అనుకూలాలైనారి. సన్నవియ్యా. జింకు ధాతు లోపానికి తట్టుకొనలేదు.			
కాటున్డొర సన్నాలు (యంతీయు-1010)	రచీ 120	3.2	సుడిదోషు, అగ్రితెగులు	గింజ బ.ఆర్. 6.4 లాగా సన్నరకం. జింకు లోపం విశేషంలో వచ్చినట్టుగా రాదు. బ.ఆర్. 64, విశేష సాగుచేసే ప్రోంతాలో అనుకూలం.			
ప్రథమ యంతీయు-3626)	ఖర్చు 135 రచీ 3.2	2.5 3.2	అగ్రితెగులు	గోదావరి జిల్లాల్లో రాజుపురు అనుమైనది. చేసు పడిపోదు. ముతక చీయ్యాం.			

1	2	3	4	5	6	7
ಸೋನಾಮಹರಿ (ಟಿಪ್ಪಿಟಿ-3291)	ಫಾರ್ಕ್	135-140	2.5	2	ಅಗ್ರಿತೆಗನಲು	ಗಂಜಸನ್ನಂ
ಚಾರ್-64	ರಬ್ಬಿ	120	3.0	2	ಅಗ್ರಿತೆಗನಲು	ಅಥ ಸನ್ನಿ ವಿಯ್ಯು.
ಸೂರ್ಯ ಟಿಪ್ಪಿಟಿ-4358)	ಫಾರ್ಕ್	145	2.5	-	ಸುಡಿದೊಮ್ಮೆ	ಸನ್ನಿವಿಯ್ಯು. ನಾಗರ್ಕಸಾಗರ್ ಪ್ರೋಜೆಕ್ಟ್ ಮರಿಯ ಟ್ರಿಷ್ಟ್ ಮಾರ್ಕೆಟ್ ಡೆಲಾಲ್ ನು ಅನುಕೂಲಂ.
ಸಂದ್ರಾಲ ಸನ್ನಾಲು (ಯುಂಡಿಯಲ್‌ಅರ್-8)	ಫಾರ್ಕ್ ರಬ್ಬಿ	135 125	3.0	-	ದೊಹುಕು ಕೊಂತ ಪರಕು	ನೀಡಿ ಎದ್ದಡಿಕ ತಟ್ಟುಕುನೇ ಸನ್ನಗಿಂಜ ರಕ್ತಂ. ಗಂಜ ಸಂಭ ಮಹಾರಾಜೆ ಸೆಂಬ ಯುಂಡಂದೀ.
ರಾಧಿ (ಟಿಪ್ಪಿ-1444)	ಫಾರ್ಕ್ ರಬ್ಬಿ	115	2	-	-	ಜಿಂಕು ಧಾತು ಲೋಪಣಿ ತಟ್ಟುಕೆಗಲು. ವರ್ಣಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕೂಡಾ ನಿಲುವ ಗಲದು.
ಯಂ.ಟಿ.ರ್ಯಾ.-9993	ಫಾರ್ಕ್	110	1.2 (ಹೆಚ್ಚಿಲ್) 1.5 (ಅರುತಡಿ)	2	ಅಗ್ರಿತೆಗನಲು	ಪರಾಫಾರ್ಪ ಪಂಟಗಾ/ಅರುತಡಿ ಪೈಲಾಗ ಅನುವೈನದಿ.
ಪೂರುತೆನು ಸನ್ನಾಲು (ಯುಂಡಿಯು-1006)	ಫಾರ್ಕ್	110-115	1.2 (ವರ್ಣಾರ್ಪ) 1.5 (ಅರುತಡಿ)	-	-	ವರ್ಣಾರ್ಪ ಪಂಟಗಾ/ ಅರುತಡಿ ಪೈಲಾಗ ಅನುವೈನದಿ. ಅಥ ಸನ್ನಗಿಂಜ.
ಫಲ್ಲಾಟ (ಅರ್ಪಿಡಿಯ್ 6-17)	ಫಾರ್ಕ್	140-145	2.5	3	ಉತ್ತಿಳೆದು, ಅಗ್ರಿತೆಗನಲು	ಗಂಜ ಪೊಡವುಗಾ ನಾಟ್ಯತ ಕಲಿಗ ವುಂಟುಂದಿ. ಗೋಡಾಪರಿ ದೇಶ ಮರಿಯ ನಾಗರ್ಕಸಾಗರ್ ಪ್ರೋಂಕ್ಲೆಲುಕು ಅನುವೈನದಿ.

1	2	3	4	5	6	7
పుష్టుల (ఆర్జియుల్ -2624)	పుష్టుకుం	105	2.0	-	-	నశ్వరియుం. ఆర్కి దిగుబడి నీచే వర్ధాద్రావు పంటగా ఉపయోగించవచ్చు.
పసుంధర (ఆర్జియుల్ -2538)	ఫర్మెంట్	135	2.5	-	ఉల్లికోడు	ఆలన్స్యంగా విత్తి (ఆగ్స్టు-సెప్టెంబర్) ఆలన్స్యంగా నాటుటానికి అనువైని.
మహేంద్ర (ఆర్జియుల్-1750)	ఫర్మెంట్	150	2.5	-	-	గంజ చాలా నశ్వరి. నారుమడిలో అలన్స్యమైనా తట్టుకొంటుంది. లోతమ్ము పొలాలకు అనువైని.
పంథి	ఫర్మెంట్	130-135	2.5	-	-	గంజ నశ్వరి. నీటి ఎద్దడికి తట్టు కొంటుంది. ఆలన్స్యంగా సాగు చేయుటానికి అనువైని.
పురక్క	ఫర్మెంట్	125	2.5	-	ఉల్లికోడు	-
శ్రీకాకుళం సన్నాలు (ఆర్జియుల్-2537)	ఫర్మెంట్	165	3.0	-	ఉల్లికోడు	వికీలి నశ్వరి బియ్యాం. 60 రోజుల వరకు నాటుకొనసాగుచు. దేను పడిపోదు.
క్రోతమెలగొలువులు 74 (యునియుల్లెర్ -9674)	ఫర్మెంట్	165-170	2.5	-	అగ్రితెగులు కొంతవరకు	గంజలు యునియుల్లెర్ -9672 కంటే నాశ్చు మైనవి.
పొనాకీని (యునియుల్లెర్ 9672 -96)	ఫర్మెంట్	160	2.5	-	అగ్రితెగులు	ధాన్యం మొలగొలుకులను పోతి వుంటుంది.
తొక్కున యునియుల్లెర్ -27999)	ఫర్మెంట్	165	2.5	-	అగ్రితెగులు	ధాన్యం మొలగొలుకులను పోతి వుంటుంది.
సంపూర్ణ (యునియుల్లెర్ -28600)	ఫర్మెంట్	160-170	3.0	-	అగ్రితెగులు	దాన్యం వెంగలుకులను పోతి వుంటుంది. ముదురు నారు నాటుటకు అనువైని.

1	2	3	4	5	6	7
శ్రీరంగ (యునియల్ అర్-28523)	ఖరీఫ్	170	2.5	-	అగ్నితెగులు	సన్మహితయ్యిం. ముచురు నారు నాటయానికి అనువైసది.
సురముళి (యునియల్ అర్-145)	ఎల్లిర్బి	135	3.2	-	అగ్నితెగులు	సేతి ఎద్దడిని తట్టుకొంటుంది. ఆతి సన్న బియ్యిం. చౌడును తప్పు కొంటుంది.
పేదగిరి (యునియల్ అర్-33641)	ఖరీఫ్	150-155	2.5	-	అగ్నితెగులు, ఉంగ్రోవ్‌రెన్	గింజ మధ్యభాష సన్నం. చౌడును తట్టు కొంటుంది. వెల్లగాలుకులు వేసి ప్రోంతులో అనువైసది.
ఘరాణి (యునియల్ అర్-30491)	ఎల్లి ఫరీఫ్ (ప్రెస్వి)	125	2.5	-	ఉంగ్రోవ్‌రెన్	సన్మహితయ్యిం. సెల్యారు, చిత్తారు జిల్లాల్లో ఎడకారు పంట కాలొనికి అసుకూలమైనది.
సౌమయిల (యునియల్ అర్-33358)	ఆన్ని	105-110	2.5	-	అగ్నితెగులు	బియ్యం ఆతి సన్నం. ఎగుమతికి అను వైసది. చౌడు భూమిలో, కూడా సాగుక అసుకూలాలి.
సౌమి (యునియల్ అర్-33057)	రబీ	125	2.5	-	అగ్నితెగులు	విక్కీలి సన్నబియ్యిం. ఐ.ఆర్.20కి ప్రత్యుమ్మాయుంగా సాగు చేసుకోపునికి అనువైసది. చెరువులు పురియు బావుల క్రింద సాగు చేసుకోపుచు.
శ్రావణి (యునియల్ అర్-33359)	రబీ	120	2.5	-	అగ్నితెగులు	దొన్నం ఐ.ఆర్.3.6 రకాన్ని పోలి పుంటుంది. సెల్యారు, చిత్తారు జిల్లాలకు అనువైసది.
సౌమి (సి.ఆర్.1009)	ఖరీఫ్	150	2.5	-	-	గింజముతక, దోషుకు తప్పుకోదు, ముంపు ప్రోంతులకు అనుకూలాలి.
అప్పార్పు (యునియల్ అర్ 33654)	రబీ	135	3.0	-	అగ్నితెగులు	గింజ మధ్యభాష సన్నం

1	2	3	4	5	6	7
తెల్పుండు	115-120 కాలాలకు రచీ	125	2.5	-	అగ్నితెగులు, ఎండాకు తెగులు	పెరిగే దశలో చలని కూడా తణుతం టుంది. గంజ పొడవుగా నాటళైతు కలిగి ఉంటుంది. తెలంగాణలో మరియు వరసర రాష్ట్రాలలో విస్తరంగా వండిన్నారు.
లైఫ్ హంస	ఫర్మ్ ఫర్మ్	115-120	2.5	-	అగ్నితెగులు	గంజ నాజ్వత కల్గి ఉంటుంది. చలకి కొంత పరకు తట్టుకొంటుంది.
సాంబ ముఖ్యారి (బిప్పి 5204)	ఫర్మ్	145-150	2.5	4	-	సన్ధుదియ్యారి. వివిధ వాతావరణ పరిస్థితులకు అనుకూలం.
సాగ్రసాంబ (ఆర్యక్షతర్ 52147)	ఫర్మ్	140	2.5	2	అగ్నితెగులు, ఎండాకు తెగులు	మిక్కీలి సన్ధు బియ్యారి.
రాజవడ్డు (ఆర్యక్షతర్ 99377)	ఫర్మ్	135	2.5	1	అక్కండు తెగులు, అగ్నితెగులు	సన్ధుదియ్యారి
చంద్ర్	ఫర్మ్	145	2.5	1	సుడిచేమ, ఆగ్నితెగులు	సన్ధుదియ్యారి
ఎర్నీసాంబ (ఆర్యక్షతర్ 74802)	ఫర్మ్	130-135	2.5	2	-	తెలంగాణా, రాయల్సీసులో సాంబ మహారి స్థానంలో సాగుచేయటానికి అనుమతిసరి.
సత్తుల్ (ఆర్యక్షతర్ 1446)	ఫర్మ్ రచీ	120	2.5	-	అగ్నితెగులు	గంజ పొడవుగా సన్ధుగా తంటుంది.
సురేష్	ఫర్మ్	135	2.5	2	ఉభీకోడు	సన్ధుదియ్యారి.
ఐకాన్	ఫర్మ్	120-125	2.0	-	-	గంజ చూలా సన్ధు. చౌడును తఱ్పు కొంటుంది.

1	2	3	4	5	6	7
సుమతి (ఆర్యమణార్ 18833)	ఫరీద్	135-140	2.0	ఉల్కిందు, అగ్నిశులు	సుమతిన కల్పన అతిసన్ధు గింజ రకం.	
సల్మమ (ఆర్యమణార్-29692)	ఫరీద్/రష్టి	135	2.5	- అగ్నితెగులు, ఎండాకు తెగులు	గింజ సన్మం.	
పోతన (డబ్బుజియల్ 22245)	ఫరీద్ రష్టి	125	2.5	- ఉల్కిందు, కాండం తొలుచు	గింజ పొడవుగా సన్మా వుంటుంది.	
కాప్చు (డబ్బుజియల్ 48684)	ఫరీద్	135	2.5	1 ఉల్కిందు	బియ్యం మర్మణ్ణ రకం	
దివ్ర్సు (డబ్బుజియల్ 44645)	ఫరీద్ రష్టి	125	2.5	1 ఉల్కిందు	గింజ పొడవుగా సన్మా వుంటుంది.	
వెర్మమలైలు (డబ్బుజియల్ 20471)	ఫరీద్ రష్టి	120	2.5	- ఉల్కిందు	నీటి ఎద్దిని తట్టుకొంటుంది. గింజ పొడవుగా సన్మా వుంటుంది.	
కేశవ (డబ్బుజియల్ 3825)	ఫరీద్	120-125	2.5	- ఉల్కిందు	ధాన్యం సన్మా వుంటుంది. ఫరీద్లో అలసన్మాగా నాటుయానికి అనుమతిస్తాడి.	
రుద్రమ (ఆర్డిఐర్ 7555)	ఫరీద్	105	2.0	- ఉల్కిందు, ఎండాకుతెగులు	నీటి ఎద్ది మరియు జనుపదాతు లోపాన్ని తట్టుకొంటుంది. దక్కిం తెలంగాణా ప్రాంతంలో పర్మార్పారపు మరియు అరు తడి భూపులుకు అసుకూలాం.	
పేలాల పద్మ (ఆర్డిఐర్ - 8702)	ఫరీద్	135-140	2.0	- ఉల్కిందు	ఉత్తర తెలంగాణాలో పేలాలకు అనుమతిస్తాడి.	
జగత్కాల సన్మాలు (జియల్ 1798)	ఫరీద్	120-125	2.5	- ఉల్కిందు 1, 3, 4	గింజ సన్మం. సాంబ మహారి రకాన్ని పోలి వుంటుంది.	

1	2	3	4	5	6	7
పొత్తులు (జెసియల్ 384)	ఫర్మిట్	130-135	2.5	-	ఉల్లికోడు 3	గంజ సన్నిహిత నోటిసది.
వరాలు (డబ్బుజెయల్ 14377)	ఫర్మిట్/ రజీ, ఎడగారు	90-95	1.6 (పర్మ ఫారా) 2.5 (ఆర్యతెడ్)	-	ఉల్లికోడు 1,3,5	గంజ సన్నిహిత వర్షాధారణ మెట్టుకు అనువైనది.
చాషేండ్ర	ఫర్మిట్	110	2.5	-	-	చల్కీ, పెట్టుకు కొంత వరకు తట్టు కొంటుంది, గంజ ముతక. పొరక భూములకు అనుకూలాలి.
పురగిల్లు (డబ్బుజెయల్ 47970)	ఫర్మిట్	135-145	2.0	-	ఉల్లికోడు	సన్నిఖిల్యాం.
ఘడకాళి (డబ్బుజెయల్ 3962)	ఫర్మిట్	135	2.0	-	ఉల్లికోడు	మిక్కీలి సన్నిఖిల్యాం.
శివ (డబ్బుజెయల్ 3943)	ఫర్మిట్	130-135	2.0	-	ఉల్లికోడు, అగ్రితెగులు, పొడతెగులు కొంతవరకు	సన్నిఖిల్యాం
వర్ష (అర్కిషెర్ 355)	రజీ	125	2.0	-	కండం లొలచు పురుగు, ఉల్లికోడు, ఆచు ముడక	సన్నిఖిల్యాం
అందూర్సాంబ (అర్కిషెర్ 355)	ఫర్మిట్	120-125	2.5	1	ఉల్లికోడు	మిక్కీలి సన్నిఖిల్యాం. బియ్యాం సాంబ మష్యారిన పోలి వుంటుంది.
పొర్ట్‌ఫ్రెడ (యునియల్‌ల్ అర్కిషెర్ 33892)	ఫర్మిట్	155	2.2	-	అగ్రితెగులను తట్టుకొనును	సన్నిఖిల్యాం, మొలగొలుకులు రకం.
లీచర్లు (అర్కిషెర్ 2332)	ఫర్మిట్	150-155	2.1	-	ఉల్లికోడు, అగ్రితెగులు, ముంపుకి తట్టుకొనును	సన్నిఖిల్యాం

1	2	3	4	5	6	7
పరంగార్ సన్మాల్య (డబ్బు జియెట్ 32100)	ఫార్క్ మరియు రచీ	135	2.5	-		సన్మాల్యం
శ్వష్మి (యంతీయు 1075)	ఫార్క్ మరియు రచీ	135	2.5	-	అగ్నితోసలు, సుడిషేషను	సన్మాల్యం
నెల్లారు మహార్ (యెసెఎల్ఆర్ 34449)	డాఫ్స్	125	3.2	-	అగ్నితోసలును పూర్తిగా తట్టి కొంటుంది.	చేసు పీడ పడిపోదు. పొళ్ళి రకం. గింజ నాయ్యత కలిగి, సాంబ మహారిని పోలి వుంటుంది. అగ్నితోసలు సమస్యల ద్వారా మంచలనికి అనుకూలాలం.
అమర (యంతీయు 1064)	సార్ట్ డాఫ్స్	150	2.5	3	డోమపోటు ఎండాకు తెగులు	చేసు పీడ పడిపోదు, గింజాలదు. సన్మాల్యం. కృష్ణే, గోడావరి మండలాలకు అనుకూలాలం.
రామప్ర (డబ్బుఐఎల్ 23985)	సార్ట్ డాఫ్స్	125-130	2.5	-	ఉల్లికోడు	చేసు పీడ పడిపోదు, గింజ నాయ్యత మధ్యాను. ఉల్లికోడు సమస్యల ప్రాంతాలకి అనుకూలాలం.
శారాముతి (ఆర్ఎసెల్సర్ 23064)	సార్ట్ డాఫ్స్	130-135	3.0	-	ఉల్లికోడు, పొట్టకుళ్ళ	మంచి గింజ నాయ్యత కలిగి అన్నానికి బాగుంటుంది, చేసు పీడ పడిపోదు. చైని కూడ తట్టుకొంటుంది.
శ్రీ సత్య (ఆర్ఎసెల్సర్ 1880)	సార్ట్ డాఫ్స్	110-120	2.0	-	ఉల్లికోడు	ముతక రకం, పరాల్ఫార ప్రాంతాలకు అనుకూలాలం. చేసు పీడ పడిపోదు.
మానేసెసోస (జియెట్ 3828)	సార్ట్ డాఫ్స్	130-135 140-145	2.5	-	ఉల్లికోడు, బూంగ్రోవ్రెన్	సన్మాల్యం, ఆలస్యంగా నాయ్యిపేసి ఉత్సర్ తెలంగాణ ప్రాంతానికి అనుకూలాలం.
అగ్నితోసల (జియెట్ 3844)	సార్ట్ డాఫ్స్	120-125 130-135	3.0	-	ఉల్లికోడు	మంచిగంజ నాయ్యత కలిగి అన్నానికి బాగుంటుంది, చేసు పీడ పడిపోదు. చైని తట్టుకుని ఉత్సర్ తెలంగాణ ప్రాంతానికి అనుకూలాలం

అరోగ్యవంతమైన నారు పెంచటానికి సూచనలు

- నారుమడిని 10-12 రోజుల వ్యవధిలో 3 దఫాలు దమ్ముచేసి చదును చేయాలి. నీరు పెట్టటానికి, తీయటానికి వీలుగా కాలువలను ఏర్పాటు చేయాలి.
- 5 సెంట్ల నారుమడికి 2 కిలోల నృత్జని (1కిలో విత్తనం చల్లేముందు, మరో కిలో విత్తిన 12-14 రోజులకు), 1 కిలో భాస్వరం మరియు 1 కిలో పొట్టాష్ నిచ్చే ఎరువులను దుక్కిలో వేయాలి. చలి ఎక్కువగా ఉండే ప్రాంతాల్లో భాస్వరం రెట్టింపు వేయాలి.
- మొలక కట్టిన విత్తనాన్ని సెంటుకు 5 కిలోల చౌప్పున చల్లుకోవాలి.
- నారు, ఒక ఆకు హూర్తిగా పురివిచ్చుకునే వరకు ఆరు తడులు ఇచ్చి తర్వాత పలుచగా నీరు నిలకట్టాలి.
- జింకు లోపాన్ని గమనిస్తే లీటరు నీటికి 2గ్రా. జింకు సల్ఫేటు ద్రావణాన్ని పిచికారి చేయాలి. చలి ఎక్కువగా ఉండే డాళ్వా వరి సెగులో జింకులోప లక్షణాలు ప్రస్తుతంగా కనిపిస్తాయి.
- విత్తిన 10 రోజులకు కార్బోప్యూరాన్ 3జి గుళికలు సెంటు నారుమడికి 160 గ్రా. చౌప్పున వేయాలి లేదా మోనోక్రోటోఫాన్ 1.6 మి.లీ. లేక క్లోరోప్రైరిఫాన్ 2.0 మి.లీ. లీటరు నీటికి కలిపి విత్తిన 10 రోజులకు మరియు 17 రోజులకు పిచికారి చేయాలి లేదా నారు తీయటానికి 7 రోజుల ముందు సెంటు నారుమడికి 160 గ్రా. కార్బోప్యూరాన్ గుళికలు తక్కువ నీటిలో వేయాలి.

నాట్లకు అనుకూల సమయం

ప్రాంతం	ఖరీఫ్ (సార్వ)	రబీ (డాళ్వ)
క్రిష్ణ - గోదావరి మరియు తెలంగాణా	జూలై	డిసెంబరు
ఉత్తరకోస్తా	ఆగష్ట	నవంబరు
దక్కణ మండలం	సెప్టెంబరు	నవంబరు
అత్యాల్ప వర్షప్రాత మండలం	జూలై - ఆగష్ట	డిసెంబరు

నాట్లు వేయటానికి పొలాన్ని తయారుచేయుటం : నాట్లు వేయటానికి 15 రోజుల ముందే పొలాన్ని దమ్ము చేయుట ప్రారంభించి 2-3 దఫాలుగా మురగ దమ్ము చేయాలి. పొలమంతా సమానంగా దమ్ము చెక్కతోగాని, అడ్డతోగాని చదును చేయాలి. రేగడి భూమల్లో నాట్లు వేయటానికి 2 రోజుల ముందుగానే దమ్ము హూర్తి చేసి, ఆ తర్వాతనే నాట్లు వేస్తే మంచిది.

నాట్లు : నారు తీసేటపుడు మొక్కలు లేతాకుపచ్చగా వుంటేనే మూన త్వరగా తిరుగుతుంది. నాలుగు నుండి ఆరు ఆకులున్న నారును ఉపయోగించాలి. ముదురు ఆకును నాటితే దిగుబడి తగ్గుతుంది. నాటుపైపైన నాటితే పిలకలు ఎక్కువగా తొడిగే అవకాశముంది. నాట్లువేసేటప్పుడు భూసారాన్ని అనుసరించి ఖరీఫ్లో చామీలకు 33 మూనలు, రబీలో 44 మూనలు ఉండేలా చూడాలి. నాటిన తర్వాత ప్రతి రెండు మీటర్లకు 20 సె.మీ. బాటలు తీయటం వలన పైరుకు గాలి, వెలుతురు బాగా సోకి చీడపీడల ఉధృతి కొంత వరకు అదుపుచేయవచ్చు. ఎరువులు, పురుగు మందులు, కలుపు మందులు వేయటానికి ఇంకా పైరు పరిస్థితిని గమనించటానికి ఈ బాటలు బాగా ఉపయోగపడతాయి. వరి రకాల కాలపరిమితిని బట్టి కుదుర్కు సంబ్యును నిర్ధారించాలి.

వరి రకాల కాల పరిమితిని బట్టి కుదుళ్ళ సంఖ్య

కాలపరిమితి	నాటపలసిన దూరం	చామీటరుకు ఉండపలసిన కుదుళ్ళ
దీర్ఘకాలిక రకాలు (150 రోజులపైన)	20 × 15 సెం.మీ.	33
మధ్యకాలిక రకాలు (125-135 రోజులు)	15 × 15 సెం.మీ	44
స్వల్పకాలిక రకాలు (110 - 120 రోజులు)	15 × 10 సెం.మీ.	66

భూసారం ఎక్కువ ఉన్న పొలాల్లో తక్కువ కుదుళ్ళు, భూసారం తక్కువగా ఉన్న పొలాల్లో ఎక్కువ కుదుళ్ళు ఉండేటు నాటాలి. ముదురు నారు నాటినపుడు కుదుళ్ళ సంఖ్యను పెంచి, కుదురుకు 4.5 మొక్కల చౌపూన నాటు వేయాలి. అలా ముదురు నారు నాటినపుడు నత్రజని ఎరువును సిఫార్సు కంటే 25% పెంచి మూడు దఫాలుగా గాక, రెండు దఫాలుగా అంటే 70 శాతం దమ్ములోను మిగతా 30 శాతం అంకురం దశలోనూ వాడాలి.

సమగ్ర పోషక యూజమాన్యం

- భూసార పరిరక్షణకు, ఉత్పత్తి ప్రభుత్వానికి రసాయనిక ఎరువులతోపాటు సేంద్రీయ లేదా జీవన ఎరువులను వాడి, పైరుకు సమతల్యంగా పోషక పదార్థాలను అందజేయాలి.
- పశువుల ఎరువు, కంపోష్టు, కోళ్ళ ఎరువువంటి సేంద్రీయ ఎరువులను, రసాయనిక ఎరువులతో కలిపి వాడినట్లయితే 20-25 శాతం పరకు నత్రజనిని ఆదాచేయవచ్చు.
- వరి మాగాబుల్లో అపరాలు, జీలుగ, జనుము, పిల్లిపెసర లంటి పచ్చి రొట్ట పైరును పెంచి కలియదున్నటం ద్వారా భూసారం పెరగడమేకాక ఘమారు 20-25 శాతం నత్రజని, భాస్వరం, పొలాప్లెలను కూడా ఆదా చేయవచ్చు.
- సజీవ ఎరువులైన నీలి పచ్చనాచు, అజోల్లా, అజోస్పైరిల్లమ్, ఫోస్ఫోబాక్టిరియా మొదలగు జీవన ఎరువులను వాడి నత్రజని, భాస్వర మోతాదులను 10-20% తగ్గించవచ్చు.
- నీలి ఆకువచ్చ శైవలాలు - నాచు - వీటిని వరి పొలంలో వేస్తే ఎకరాకు 10 కిలోల నత్రజని పైరుకు అందుతుంది. నాచు నేలలో కలిసి సేంద్రీయ ఎరువుగా పనిచేస్తుంది. నాచును పొడిచేసి వరినాట్లు వేసిన 7-10 రోజుల మధ్య మడిలో పలచగా నీరు నిలువగట్టి ఎకరాకు 4 కిలోల నాచుపొడిని ఇసుకతో కలిపి మడి అంతా సమానంగా పదేటట్లు చల్లాలి.
- అజోల్లా : వరి పొలం దమ్ములో ఎకరాకు 50 కిలోల సింగిల్ సూపర్ఫాస్ట్టులను వేసి పలుచగా నీరు నిలువగట్టి 100-150 కిలోల అజోలా వేసి 2 నుంచి 3 వారాలు పెరగనిచ్చి నేలలో కలియదున్నాలి. ఎకరాకు 3 టన్నుల పచ్చిరొట్ట మరియు 12 కిలోల నత్రజనిని నేలకు చేరవేస్తుంది.
- అజోస్పైరిల్లమ్ : ఎకరాకు సరిపడే విత్తనానికి 200-400 గ్రాముల కల్పరును పట్టించాలి లేదా 1 కిలో కల్పరును 20 కిలోల పశువుల ఎరువుతో కలిపి ఎకరం నేలపై చల్లాలి. దీని వలన ఎకరాకు 8-16 కిలోల నత్రజని పైరుకు అందుతుంది.
- అజోస్పైరిల్లమ్ : దీన్నికూడా అజటో బాక్టర్ వలె వాడాలి.
- ఫాసోబాక్టిరియా : ఇది భాస్వరపు జీవన ఎరువు. భూమిలో లభ్యం కాని స్థితిలోని భాస్వరాన్ని లభ్యమయ్యేలా చేస్తుంది. ఎకరాకు సరిపడే విత్తనంతో 200-400 గ్రాముల కల్పర్ను పట్టించాలి. లేదా 1 కిలో కల్పరును 20 కిలోల పశువుల ఎరువుతో కలిపి ఎకరం నేలలో వేయాలి.

జీవన ఎరువులు దొరికే స్థలాల వివరాలు

సీనియర్ సైంటిస్ట్ (సాయిల్ సైన్స్), వ్యవసాయ పరిశోధనా స్థానం, అమరావతి - 522 020, గుంటూరు జిల్లా, ఫోన్ నెం. 08645-255344

ప్రినీపల్ సైంటిస్ట్ (పాటర్ మేనేజ్మెంట్), వ్యవసాయ పరిశోధనా స్థానం, గరికపాడు - 521 175, కృష్ణాజిల్లా, ఫోన్ నెం. 08654-288245

డిఫ్యూటీ డైరెక్టర్, బాఫీరియల్ కల్చర్ ప్రోడక్షన్ లాబోరేటరి, వ్యవసాయ పరిశోధనా సంస్థ, రాజీంద్రనగర్, హైదరాబాద్ - 500 030, ఫోన్ నెం. 040-24015200

- భూసారాన్ని బట్టి రసాయనిక ఎరువుల మొత్తాదు నిర్ణయించి నుత్రజని, భాస్వరం, పొటాష్, జింకు నిచ్చే ఎరువులను సమతల్యంగా వాడాలి. వివిధ ప్రాంతాలకు సిఫారసు చేసిన ఎరువుల మొత్తాదు వివరాలు పట్టికలో సూచింపబడ్డాయి.

వివిధ వ్యవసాయ మండలాల్లో సిఫారసు చేసిన పోషకాల మొత్తాదు (కిలోలు / ఎకరాకు)

వ్యవసాయ వాతావరణ మండలం	ఖరీఫ్			రబీ		
	నుత్రజని	భాస్వరం	పొటాష్	నుత్రజని	భాస్వరం	పొటాష్
గోదావరి (గోదావరి డెల్టా) మండలం	36	24	24	72	36	24
కృష్ణా డెల్టా మరియు తేలిక భూములకు	24-32	16	12-16			
ఉత్తరకోస్తా	32	24	16-20	48	24	20
దక్కిణ మండలం	32	24	16	48	24	16
ఉత్తర తెలంగాణా	40	20	16	48	24	16
మధ్యతెలంగాణా	40	20	16	48	24	16
దక్కిణ తెలంగాణా	40-48	24	16	48	24	16
తక్కువ వర్షపూత మండలం	64	32	32	-	-	-
ఎత్తైన ప్రదేశాల మండలం	32	24	20	-	-	-

పై పట్టికలో సిఫారసు చేసిన పోషకాల మొత్తాదు, రకాల కాలపరిమితి, నేల స్వభావం, భూసారం, బుతువు, యాజమాన్య పద్ధతులను బట్టి మారుతుంది.

- నుత్రజనిని కాంప్లెక్స్ ఎరువుల రూపంలోగాని, యూరియా రూపంలో గాని వాడవచ్చు.
- నుత్రజనిని మూడు సమభాగాలుగా చేసి, నాటుకు ముందు దమ్మలోను, దుబ్బుచేసే దశలోను, అంకురం దశలోను, బురదవదునులో మాత్రమే సమానంగా వెదజల్లి 36-48 గంటల తర్వాత వలుచగా నీరు పెట్టాలి.
- 50 కిలోల యూరియాకి 10 కిలోల వేపవిండి లేక 250 కిలోల తేమ కలిగిన మట్టిగాని కలిపి, 2 రోజులు నిల్వ ఉంచి వెదజల్లితే నుత్రజని వినియోగం పెరుగుతుంది.

- మొత్తం భాస్వరం ఎరువును దమ్మలోనే వేయాలి.
- పొట్టాష్ ఎరువులను రేగడి నేలల్లో ఆఖరి దమ్మలో పూర్తిగా ఒకేసారి వేయాలి. చల్చా(తేలిక) భూముల్లో ఆఖరి దమ్మలో సగం, అంకురం ఏర్పడే దశలో మిగతా సగాన్ని వేయాలి.
- కాంప్లెక్స్ ఎరువులను పైపాటుగా దుబ్బుచేసే సమయంలోగాని, అంకురం ఏర్పడే దశలోగాని వేయకూడదు. దమ్మలోనే వేయటం మంచిది.

జింకులోప లక్ష్ణాలు : పై నుంచి 3 లేదా 4 ఆకుల్లో మధ్య ఈనె పాలి పోతుంది. నాటిన 2 నుంచి 4 లేదా 6 వారాల్లో ముదురాకు చివరలో, మధ్య ఈనెకు ఇరుప్రక్కల తుప్పు లేక ఇటుక రంగు మచ్చలు కనబడతాయి. ఆకులు చిన్నవిగా, పెళుసగా ఉండి వంచగానే శబ్దం చేస్తా విరిగిపోతాయి. మొక్కలు గిడసబారి దుబ్బు చేయవు. నత్రజని ఎరువులు వేసినప్పటికి పైరుపచ్చబడదు.

సపరణ : ఒకే వరి పంట పండించే భూముల్లో ప్రతి మూడు పైర్లకు ఒకసారి, రెండు పంటలు పండించేట్లయితే ప్రతి రబీ సీజన్లో, ఆఖరిదమ్మలో ఎకరాకు 20 కిలోల జింకు సల్ఫేటు వేయాలి లేదా పైరుపై జింకులోపం కన్నించగానే లీటరు నీటికి 2గ్రా. జింకు సల్ఫేటు చౌప్పున కలిపి 5 రోజుల వ్యవధిలో 2,3 సార్లు పిచికారి చేయాలి.

గమనిక : భాస్వరం ఎరువుతో జింకు సల్ఫేటును కలిపి వేయారాదు. కనీసం 3 రోజుల వ్యవధి ఉండాలి. కలిపివేసే రసాయనిక చర్యవల్ల ఫలితం ఉండదు. జింకు సల్ఫేటు ద్రావణంలో పురుగు/తెగుళ్ళ మందులను కలుపరాదు.

జనుములోప లక్ష్ణాలు : లేత చిగురాకులు తెల్లగామారి ఉధృతి ఎక్కువగా ఉన్నపుడు ఇటుకరంగు మచ్చలు వచ్చి ఆకులు నిర్మించువుతాయి. పిలకలు తగ్గి, ఎత్తు పెరగదు. వర్షాధార నారుమళ్ళలో, మెట్టపరిలో ఈ లోపం ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది.

సపరణ : దంప నారుమళ్ళ పోస్టే ఈ సమస్యారాదు. లీటరు నీటికి 20 గ్రా॥ అన్నథే, 2 గ్రా॥ నిమ్మ ఉప్పు కలిపి పిచికారి చేయాలి. పగటి ఉపోస్టేగ్రాత ఎక్కువగా ఉన్నపుడు తక్కువ గాఢత కల్గిన ద్రావణాన్ని (0.5 - 1.0 శాతం) వాడాలి.

కలుపు యాజమాన్యం : నారుమడిలో ఊడ నిర్మాలనకు ఎకరా నారుమడికి బుట్టాక్లోర్ 1.5 లీటర్లు 200 లీటర్ల నీటిలో కలిపి, విత్తిన 7 లేక 8వ రోజున మడిలో నీటిని తీసివేసి పిచికారి చేయాలి లేదా విత్తిన 14,15 రోజులప్పుడు సైపోలోఫావ్ బ్యూట్లో 10% 400 మి.లీ. 200 లీటర్ల నీటిలో కలిపి పిచికారి చేయాలి.

మాగాటి వరిలో ఊడ మొదలైన ఏక వార్షిక గడ్డిజాతి మొక్కలు ఉన్నప్పుడు బ్యూట్టాక్లోర్ 50% 1 నుండి 1.5 లీ. లేదా అనిలోపాన్ 30% 500 మి.లీ. లేదా ప్రిటిలాక్లోర్ 50% 500 మి.లీ.లలో ఏదో ఒకదానిని ఎకరాకు 25 కిలోల పొడి ఇసుకలో కలిపి, నాటిన 3 నుండి 5 రోజులలో పలుచగా నీరు పెట్టి సమానంగా వెదజల్లాలి. ఎకరాకు 35 నుండి 50గ్రా. ఆక్సాడయార్జిల్ 80% పొడి మందును 500 మి.లీ. నీటిలో కలిపి, ఆ ద్రావణాన్ని ఎకరాకు 20 కిలోల పొడి ఇసుకలో కలిపి నాటిన 3 నుండి 5 రోజులల్లో పలుచగా నీరు ఉంచి సమానంగా వెదజల్లాలి.

గడ్డి, తుంగ, వెడల్చాటి ఆకు మొక్కలు సమపాళ్ళలో ఉన్నప్పుడు ఎకరాకు 4 కిలోల బ్యూట్టాక్లోర్ 5% గుళికలు మరియు 4 కిలోల 2, 4-డి. ఇష్టైల్ ఎస్టర్ 4% గుళికలు, 20 కిలోల పొడి ఇసుకలో కలిపి నాటిన 3 నుండి 5 రోజులల్లో పలుచగా నీరు ఉంచి సమానంగా వెదజల్లాలి.

వరినాట్లు వేసిన 8-10 రోజుల తర్వాత కూడ పైరాజోసల్ఫ్యూరాన్ 5% WP ఎకరాకు 80 గ్రాములు లేదా 15 రోజుల తర్వాతకూడా ఇథక్కి సల్ఫ్యూరాన్ 15% WDG ఎకరాకు 50 గ్రా. చొ॥ 200 లీటర్ల నీటికి కలిపి, పొలంలో నీటిని తీసివేసి సమానంగా పిచికారి చేసి కలుపు నివారణ చేయవచ్చును.

నాటిన 25-30 రోజులప్పుడు పొలంలో వెదల్చాలి కలుపు మొక్కల ఉద్యతి ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు ఎకరాకు 400గ్రా. 2,4-డి సోడియం సాట్ 80% పొడి మందును 200 లీ. నీటిలో కలిపి పొలంలో నీటిని తీసివేసి కలుపుపై పదేటట్లు పిచికారి చేయాలి.

నీటియాజమాన్యం : నాట్లు వేసేటప్పుడు నీరు పలుచగా ఉండాలి. ఎందలు ఎక్కువగా ఉంటే ఊడ్చిన వెంటనే 5 సెం.మీ. వరకు నీరు నిలగట్టాలి. మూన తిరిగిన రోజు నుండి పైరు దుబ్బు చేయటం హర్షి అయ్యేవరకు పొలంలో పలుచగా అంటే 2-3 సెం.మీ. నీరుండాలి. నీరు ఎక్కువగా ఉంటే పైరు బాగా దుబ్బు చేయదు. చిరుపొట్ట దశ నుండి గింజ గట్టి పదే వరకు 5 సెం.మీ. లోతు వరకు నీరుండాలి. కోతకు 10 రోజుల ముందుగా నీటిని నెమ్ముదిగా తగ్గించి ఆరబెట్టాలి.

వరికోత : వెన్నులోని 80 శాతం గింజలు పక్కనికి వచ్చిన తర్వాత, కాండం వచ్చగా ఉన్నప్పుడే కోత కోయటం మంచిది. కోతకు హృత దశ నుండి ఘమారు 28-32 రోజుల వ్యవధి తీసుకొంటుంది. ఈ దశలో గింజల్లో ఘమారు 18-24 శాతం తేమ వుంటుంది.

ముఖ్యగమనిక : దాళ్లు / రబీ పంటగా కాటన్ దొరసన్నాలు (యమ్.టి.యు 1010) ఎంపిక చేసినచో, తప్పనిసరిగా 20-25 రోజుల నారుతోనే వరినాట్లు హర్షి చేయాలి. ఆలస్యంగా 26-35 రోజుల నారుతో నాట్లు వేసినచో, నాటిన 20-25 రోజులకే తల్లి కర్ర (పిలకలు వేయకుండానే) పుష్పించి వెన్నులు చిన్నవిగా వచ్చి దిగుబదులు తగ్గుతాయి. అలాగే సకాలంలో అన్ని చర్యలు పాటించినను వరి కోత దశలో ఈ రకం పొలంలో గింజ రాలుట ఎక్కువగా ఉంటుంది. ముఖ్యంగా గింజ కట్టే దశలో రాత్రిహాట చలి, మంచు ఎక్కువగా ఉండటం వలన ఇలా జరుగుతుంది. అందువలన వరి కోతకు ఒక వారం ముందుగానే చేసు(నేల తడి) ఆరగట్టుట మరియు చేసుపై మంచు కూడా హర్షిగా అరనిచ్చినచో వరి కోత సమయంలో గింజ రాలుట కొంత వరకు అరికట్టవచ్చు.

నేమగా దమ్ములో వెడజల్లి పండించటానికి పాటించవలసిన యాజమాన్య పథ్థతులు

- వివిధ ప్రాంతాల్లో నాటుటానికి అనువైన వరివంగడాలే చాలా వరకు నేరుగా వెడజల్లి పండించటానికి కూడా అనుకూలం.
- కాండం గట్టిగా ఉండి, పడిపోని రకాలను ఎంపిక చేసుకోవాలి.
- పొలంలో మురుగు నీరు పోవడానికి భోదెలు ఏర్పాటు చేసుకోవాలి.
- పొలాన్ని 15 రోజుల ముందుగా దమ్ము చేసి తరువాత విత్తదానికి 4 రోజుల ముందు మరొకసారి దమ్ముచేసి సమానంగా చదునుచేసి, మట్టి పేరుకొన్న తర్వాత ప్రతి 2 మీ.లకు 20 సెం.మీ. కాలువలు చేయాలి.
- మొలకెత్తిన విత్తనాన్ని(ముక్కు బయటకు రాగానే) పొలంలో పలచలీ నీటి పొర ఉంచి సమానంగా వెడజల్లాలి లేదా 8 సెళ్ళ పరికరంతో నీరుహర్షిగా తీసివేసి కూడా విత్తవచ్చు.
- మొక్కలు మొదటి ఆకు హర్షిగా పురి విచ్చుకొనే వరకు (సుమారు 7-10 రోజుల వరకు) పంటకు ఆరుతడులు అవసరం.
- నేరుగా విత్తి పండించే పొలాల్లో కలుపు బెడద ఎక్కువ. కలుపు నివారణకు ఎకరానికి బెంధియొకార్బ్ 1.25 లీ. గానీ, బుట్టాక్లోర్ + సేఫనర్ 1.25 లీ. గాని, అనిలోఫాన్ 0.5 లీ. గాని విత్తిన 8-10 రోజులలో, 25 కిలోల ఇసుకతో కలిపి పొలమంతా పలుచటి నీటిలో సమానంగా వెడజల్లాలి.
- మొలకెత్తిన 20-25 రోజులకు వెదల్చాలకు కలుపు మొక్కలు ఎక్కువగా వస్తే, లీటరు నీటికి 2.0 గ్రా. ఫెర్హౌక్స్ నీటి (2,4-డి సోడియం లవణం)ను కలిపి పొలంలో నీటిని తీసివేసి కలుపు మొక్కలపై పడునట్లు పిచికారి చేసి నివారించవచ్చు. కలుపు మొక్కలు చిన్నవిగా ఉన్నప్పుడే కలుపు నాశిని పిచికారి చేసి మంచి ఫలితాన్ని పొందవచ్చను.

- సిఫారసు చేసిన పూర్తి భాస్వరం మరియు సగం పొట్టాష్ ఎరువును ఆఖరు దమ్ములో వేసి కలియడున్నాలి. మిగిలిన సగం పొట్టాష్ ను అంకురం దశలో వాడాలి.
- సిఫారసు చేసిన నత్రజనిని మూడు సమభాగాలుగా చేసి, విత్తిన 15 రోజులకు, 35 రోజులకు మరియు 60 రోజులకు నీరు పూర్తిగా తీసివేసి బురద పదునులో వేయాలి.

వరిలో ఎలుకల నియంత్రణ

- **యాజమాన్య పద్ధతులు :** వరదలు, ప్రకృతి వైపులా సంభవించిన తర్వాత, అసాధారణ ప్రత్యుత్పత్తి ద్వారా ఎలుకలు ఉన్నతి గణనీయంగా పెరుగుతుంది గనుక ఎలుకల ఉనికిపై నిఘ్నా ఉంచాలి. గట్ట సంఖ్యను మరియు పరిమాణాన్ని వీలయినంత వరకు తగ్గించడం ద్వారా వాటి నివాస స్థావరాలను తగ్గించవచ్చు.
- ఎలుకల బుట్టలను నారుమడి పోసిన దగ్గర నుండి దమ్ములు పూర్తి అయిన తర్వాత, నాట్లు వేసిన ఒక నెల వరకు మరియు కోతల తర్వాత ఎకరానికి 20 చౌప్పున పెట్టినచో వలసవచ్చే మరియు పోయే ఎలుకలను సమ్మించండా నివారించవచ్చును.
- **నివారణ చర్యలు :** ఎలుకల నివారణను ఉద్యమ రూపంలో సామూహికంగా పంట లేని సమయంలో చేపడితే వాటి సంఖ్యను చాలా వరకు తగ్గించవచ్చు. ఆ సమయంలో ఎలుకలకు కావలసిన ఆహారం తక్కువగా యున్నందున 'ఎరను తినటానికి అవకాశం ఎక్కువ. పంటకాలంలో విషపు ఎరలను చిరుపొట్ట రశ ఏర్పడే ముందే ఉపయోగించాలి.
- i) **బ్రోముడయోలోన్ :** బ్రోముడయోలోన్ ఎరను వాటేటపుడు విషం కలువని ఎర ద్వారా ఎలుకలను మచ్చిక చేయువసరం లేదు. ఈ ఎరను 10-15 గ్రా. (96 పొళ్ళు నూకలు, 2 పొళ్ళు నూనె, 2 పొళ్ళు మందు) పొట్లాలుగా కట్టి కన్నంలో ఒకటి చొప్పున పెట్టాలి. ఎలుకలు బ్రెకిటి యున్న కన్నాలలో పదిరోజుల వ్యవధితో పైరు చిరుపొట్టదశకొచ్చే వరకు రెండుమూడు సార్లు వాడవచ్చు.
- ii) **ఎర స్థావరాలు :** బ్రోముడయోలోన్ ఎరను ఎరస్థావరాలలో ఉంచి వాడడం ద్వారా మంచి ఫలితాలు ఆశించవచ్చు. ఎకరాకు 5-6 పి.వి.సి. పైపు ఎరస్థావరాలను (3 అంగాలు, 1 1/2 అడుగు పొడవు) పొలానికి నాలుగు మూలల గట్టిపై అమర్యకోవాలి. వీటిలో బ్రోముడయోలోన్ ఎరమందు 30 గ్రా. చొప్పున వేసి, వారానికి రెండుసార్లు తాజాగా తయారు చేసిన ఎర మందును మార్యకోవాలి. ఈ పద్ధతిని వరి నాట్లు వేసిన దగ్గర నుండి చిరుపొట్టదశ వరకు అవలంబించాలి. ఇటువంటి ఎరస్థావరాల్లో ఉంచిన విషపు ఎర ఎండ, వాసలకు పొడవకుండా ఉండటమే కాకుండా పెంపుడు జంతువులకు, పక్కలకు అందుబాటు కాదు కావున వాటికి ఏ విధమైన హని జరగదు. ఈ ఎరస్థావరాలను అమర్చి ముందుగా నాటిన వరినారు మళ్ళునుకూడా ఎలుకల బారి నుండి సమ్మించండా కాపాడుకోవచ్చును.
- iii) **జింకు ఫాస్ట్ప్రైడ్ ఎర :** ఎలుకల ఉన్నతి మరి ఎక్కువగా ఉన్నపుడు పంట కాలంలో ఒక్కపొరి మాత్రమే జింకు ఫాస్ట్ప్రైడ్ ఎరను వాడాలి. దీనికి ముందుగా విషం లేని ఎరను 20గ్రా. (96 పొళ్ళు నూకలు, 2 పొళ్ళు నూనె) పొట్లాలుగా కట్టి కన్నానికి ఒకటి చొప్పున పెట్టి రెండు రోజులు ఎలుకలను మచ్చిక చేసుకోవాలి. మూడవ రోజు జింకు ఫాస్ట్ప్రైడ్ ఎరను 10గ్రా. (96 పొళ్ళు నూకలు, 2 పొళ్ళు నూనె, 2 పొళ్ళు మందు) పొట్లాలు కట్టి కన్నంలో ఒకటి చొప్పున వేయాలి.
- iv) **బల్రోప్యూమిగేటర్ :** పంట ఏ దశలోనైనా ఎలుక కన్నాలలో పొగను "బల్రో ప్యూమిగేటర్" ద్వారా వదిలి సులువుగా చంపవచ్చు. పొంగను వదిలేటపుడు కన్నం చుట్టూ ఉన్న పగుళ్ళను మట్టితో మూసివేసి, పొగను కనీసం మూడు నిమిషాలు వడలాలి. ఎలుకలు రసాయనిక ఎరలను స్క్రేచరించని సమయాల్లో కూడా దీని ద్వారా మంచి

ఫలితాలను పొందవచ్చును. పంట ఈనిక దశలో పొగబారించడం ద్వారా ఒకే కన్నంలో వివిధ దశలలో వున్న ఎలకలను, చూడు ఎలకలను నిర్మాలించి తదుపరి సీజన్లో వాటి ఉద్యుతిని తగ్గించవచ్చును.

సమగ్ర సస్యరక్షణ

పురుగులు / తెగుళ్ళకు

- నిరోధక శక్తి గల రకాలను (పట్టిక 4) ఎంచుకోవాలి.
- విత్తనశుద్ధి తప్పక పాటించాలి.
- నారుమడిలో సస్యరక్షణ తప్పక చేయాలి.
- నారు కొనలను త్రుంచి వేయాలి.
- 2 మీ.కు 20 సెం.మీ. బాటలు తీయాలి.
- లింగాకర్షక బుట్టలతో మొగిపురుగు ఉద్యుతిని గమనించాలి.
- హోని చేయు పురుగులు - మిత్రపురుగులు నిష్పత్తి(2:1) ఉన్నప్పుడు సస్యరక్షణ చర్యలను వాయిదా వేయవచ్చును.
- నీటి యాజమాన్యం తప్పక పాటించాలి.
- దుబ్బులను నేల మట్టానికి కోసి లోతు దుక్కిచేయాలి.
- ట్రైకోగ్రామా పరాస్నాజీవులను ఎకరాకు 20,000 హాన నాటిన 30-45 రోజులలో 3దఫాలుగా పొలంలో వదలాలి.
- పొలం గట్టిపై ఉండే గడ్డి / కలుపు మొక్కలను ఎప్పటికప్పుడు తీసి శుభ్రం చేయాలి.
- మురుగునీరు బయటకు తీయడం ద్వారా తెగుళ్ళ / పురుగుల అభివృద్ధిని అదుపులో ఉంచవచ్చు.
- నైత్రజనివెరువును సిఫారసుకు మించి వేయవద్దు.
- తప్పనిసరి పరిస్థితుల్లో క్రిమిసంహారక / శిలీంద్రనాశినులను పిచికారి చేయాలి.
- పిచికారికి నాప్టశాక్/పువర్స్నేయర్లను ఉపయోగించాలి.

పట్టిక 5 : శురునుల ఉద్ఘతసాయ మరియు నిషారద చర్యలు

పట్టిక సంఖ్య	పుటుగు	పుటుగు అరొంచిన గుర్తులు	నెట్లో తీవ్రత స్థాయి	నిషారద
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1.	ఉచ్చికోడు	సారుమడి దశమండి లైకపడ పరకు స్ఫూర్ధుస్థుంది. అంకచం ఉచ్చికోడ పచె పొడుగులే గొప్పంగా పూరి బయటకు వస్తుంది. కంకి వెయ్యదు.	సారుమడిలో: చు పీ.కు 1 ఉచ్చికోడు సేకొని పిలక పిలక దశలో : 5 శాతం ఉచ్చికోడులు లేక దుబ్బుకి 1 కోడు సేకొన పిలక	తుప్పుకునే పంగడాల సాగు. ఒక సంయు నారుమడిలో 160గ్రామ కార్బోఫ్యూసన్ లేక 50 గ్రా. ఫోర్సెట్ గుళికలు విత్తనం మొలకెత్తిన 10 సుండి 15 రోజుల లోపల వేయాలి.
2.	కాండం తొలినే పుటుగు	సారుమడి సుండి తణిక దశ పరకు అశిస్తుంది. పిలక దశలో - మొన్స్ చనిసోతుంది తణిక దశలో - తెల్ల కంకలు వస్తుంది	సారుమడి: చామీ. కు 1 తల్లి పురుగు లేదా గ్రండ్ సముద్రాయం పిలకడశ : 5 శాతం దబ్బిన మొన్స్ యు లేక 1 చామీ. కు పిలక దశలో లేక 1 చామీ. కు తల్లి పురుగు లేక గ్రండ్ సముద్రాయం.	కోరిషైరిషాన్ 2.5 మిలీ లేక కాసోమిడాన్ 40 శాతం 2 మాలీ లేక ఎనీషైట్ 1.5గ్రామ లేదా కార్బో ప్రోఫ్లోర్ రెడ్ 2.0గ్రా. కోరిషైరిషాన్ 20 యస్.సి. 0.4 మి.లి. లీసరు సీలిక కలిపి పిన్ఫికారి చేయాలి లేక చిరుపొట్ట దశలో కార్బో హెడ్రోకోర్డ్ 4జి ఎకరాకు 8 కిలో లు లేదా కార్బోఫ్యూసన్ వెజి గుళికలు ఎకరాకు 10 కిలో లు వాడాలి.
3.	ఆమమడత్/సాపు/ తెల్ల తెగులు	గొంగళి పుటుగు ఆకు ముదడతలో వుండి పుత్తపరితాన్ని గోకి తెగివేయుటం వలన ఆచులు తెలుగుణాయా. సేంచాకు దశలో స్ఫూర్ధుం వుట్ట.	ముబ్బుకి 1 లార్యా లేక 2 పురుగులు సేకొన ఆకులు	పిలకడశలో తాడుతో చేసుకు అడ్డంగా 2-3 సెన్ఱు లాగితే పురుగులు క్రిందుడి పోతాయి. కోరిషైరిషాన్ 2.5 మాలీ లేక ఎనీషైట్ 1.5గ్రా. లేక కార్బో ప్రోఫ్లోర్ రెడ్ 2గ్రా. లింగరు సీలికి కలిపి విచికారి చేయాలి లేక కార్బో ప్రోఫ్లోర్ రెడ్ 4జి గుళికలు ఎకరాకు 8 కిలో లు వేయాలి.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	శాస్త్రా(భాగాలకు తెగులు)	పైన్స్ట్రో నాయములిసీ కూడ అశించుచు; తల్లి; వెంట వుయగుల శరీరంపై ముళ్ళు; కలిగి నల్గా వుంటాయి. పిల్ల పుయగులు, అను పొరల్లో వుంటాయి. పిల్ల పెద్ద పుయగులు అక్కల్లోని పత్రపూరితాన్ని గోకి తీసి వేయుటం వలన తెల్లటి ముఖులు, చారలు ఏర్పడి ఆకులు ఎండిపోతాయి.	దుబ్బుకు : 2 పెంకు : 2 పెంకు వురుగులు/ 2 పుయగులు అశించిన అకులు	ఆకుకొనులను తుంబి నాటుాలి. పొఫ్ఫో ఫాన్ 2 మాలీ లేక మోసోటోఫాన్ 1.6 మొమ్మాలీ లేక క్లోరిపరసోన్ 2.5 మాలీ లీటిను నీటికి కలిపి పిచికారి చేయాలి.
5.	పరి తాగ	పిల్ల పుయగులు అశించిన అకులపై బిష్టు రంగ్రాలు ఏర్పడుటాయి. పుయగు అశించిన దృగ్గర అకు తెల్లజడి గాలికి వరిష్టచుచు, నాలైన 40 కేజుల లోపల మాత్రమే అశించుంది.	-	తాటాకు తెగులుకి సిఫారసు చేసిన మండులు వాడి నిఱారించుచుచ్చు.
6.	సుడిదోషు	గోధుమ వర్షపు/తెల్లుచు దోషులు దుబ్బుల అడుగున సీటి ముట్టంపై పుండి దుబ్బుల నుండి రసాన్ని వీలుస్తాయి. కైరు సుపులు సుడుబూగా ఎండిపోతాయి.	వీలుదశలో : దుబ్బుకి 10 పుయగులు తథ్యపునే రకాలు సాగు చేయాలి. పొలాన్ని అడుపా దయాపూ అదిష్టాలి. ప్రతి రెండు తణిక దశలో: దుబ్బుకి 20 సె.మీల బాటులు పదుాలి. జహోఫ్సన్ప్రోక్ 2.0 మాలీ లేక ఎసిథ్ 1.5 గ్రా. లేక దీపియంబి 2 మాలీ అమెడాక్స్ప్లైడ + ఎఫ్పోస్ 80 డబ్బు జి 0.25 గ్రా. లేక మోసో టోఫోఫాన్ 2.2 మాలీలేదా పెమెల్పోజఫ్ 50 శాతం 0.5 గ్రా. లీటారు నీటికి కలిపి వాడాలి.	

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	పచ్చిషీపతు పురుగులు	పెద్ద, పేల్ల పురుగులు అక్కల సుండి రసం పిల్లాయి. క్రొమీ ఆక్కలు పచ్చువు రంగుకి పూర్వులు. టొమార్గోవైరన్సను వ్యాపిచేస్తాయి. పురుగులు ముదురు అక్కపచ్చ రంగులే ఏండి ముందు రక్కల పుడ నిల్లటి మచ్చులు ఉంటాయి.	నారుముడి దశ : చామ్చికి 1 లేక 2 పురుగులు పిలక దశ : దుబ్బుకి 10 లేక దశ : దుబ్బుకి 20 పురుగులు	దోహకు తెలిపిన నివారణ చర్యలు చెపచ్చాలి.
8.	రెళ్లాల్చు పురుగు	గొంగళి పురుగులు గింజ గ్రైప్సడే దశలో వెన్నులు కొరకి స్వేచ్ఛాన్ని కలుగజేస్తాయి. రాత్రి పూరు మాత్రమే పంటకు పాశిస్తాయి.	శాఖిక దశ : చామ్చికి 4 నుంచి 5 పురుగులు	పొలానిక ముందుగా వీరువెళ్లి క్రోరిషైఫాన్ 2.5 మీ.రీ. లేక ఎండ్రోసల్ఫ్ 2.0 మీ.రీ.లను డైర్సోఫోన్ 1.0 మీ.టీ.బిక లీటరు సీటికి చొన కలిపి సాయంత్రం వేళ్లలో పిచికారి చేయాలి.
9.	ఆక్కసులు	విలు పెద్దనులు పురుగులు అక్కలను ఆశించి రసాన్ని పీలిపు వెయిటింగులు అక్కల పాలి పోయి పైరు ఎండిపోయినాన్ని కనపడుతుంది.	-	స్టడీలో కర్మనీ గండుకపు పాడి 50 శాతం ప్రాయాలు లేక డైకోఫాల్ రెక్కాల మాటల లీటరు స్టడీకి కలుపి పిచికారి చేయాలి.
10.	కంకిషులు(నిల్కలంకి)	ఇవి కంటీకి కనపడుని సూక్ష్మ సాల్చిడు పరానికి చెందిన పురుగులు. ఇవి అశించిన అక్కలునై పురుగులు చారలు పురుగె క్రొమీ ఆక్క తొడిమెల లోపల, అక్క కొన్కలే పుడ్డి చెందుతాయి. అక్క అడుగు బూలాన కొనలనై పురియుతాను తొడిమెలనై స్వల్పించి మచ్చులు పెద్దడతాయి. కింజలైపై స్వల్పించి మచ్చులు ఏర్పడి సౌలు జోన్సుకోక తాలు గింజలూగా అప్పుతాయి. బెట్టి పల్సిషుల్లో పురుగు ఉధృతి ఎక్కువాగా ఉంటాయి.	-	పురుగు నస్ప లక్ష్మణలు గుర్తించిన వెంటనే 15 రోజుల వ్యవధిలో రెండు సార్లు పిచికారి చేయాలి. ప్రాథమికాన్ 2 మీ.రీ. లేక డైర్సోఫాల్ 5 మీ.రీ. లిటరు సీటిలో కలుపి పిచికారి చేయాలి.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	త్రిప్పు లేక తామూర పురుగులు	విల్ల పెద్ద పుయగులు అకుల సుండి రసొన్ని వీల్చడం పలన ఆకుల అంచులు పైకి చుట్టుకుంటాయి. పరాష్వావ పరిస్థితుల్లో ఇని ఎక్కువ్వా అభిప్రాయి చెందుతాయి.	-	బ్రాన్‌క్రోఫోన్ 1.6 మిటి లేదా ఫిఫ్రెసిల్ 2.0 మిటి లీటరు నీడికి కలిపి పెచ్చారి చేయాలి.
12.	పిండినిలి (ముట్టి సుడి)	తెల్లటి పైనం లాంటి పూతతో కప్పబడిన సున్నని పుయగులు. ఆకు ఒరలలో సుండి రసొన్ని వీల్చడం పలన అకులు సూటి పోతాయి. మొక్కలు గిడనబారతాయి. కెన్నులు ఏర్పడు.	-	బిక్రె-బి-డెమటాన్ 2 మిలి. లేక మిక్రెల్ పారాథియూన్ 2.0 మిటి. లీటరు నీడికి కలిపి పిచికారి చేయాలి.
13.	పరి కంపునిలి	విల్ల, పెద్ద పుయగులు గింజ ఆసలపోసుకొనే దశలో రసాన్ని వీల్చడం వల్ల, గింజలు తాలైపోతాయి. అశించిన పొలం సుండి చెడు వాసన పుస్తంది. తెలంగాణా, చిత్తవాడు జిల్లాల్లో ఉధృతి ఎక్కువు.	దుబ్బుకి 1 లేక 2 పురఁగులు	బ్రేక్‌బాన్ 1.0 మి.లి.ను ఎంబ్‌సాల్పున్ 2 మిలి లేక కోర్టోరిపాన్ 2 మిలి. లేక మహాథియూన్ 2 మి.లి.లతో లీటరు నీడికి చూపున కలిపి సాయంత్రం, గింజపొలుపోసుకొనే దశలో పిచికారి చేయాలి. పిచికారి పొలం అంచు సుండి చుట్టూ తియగుతూ మధ్యకు చేయాలి.

ఫిల్ట్ 6 : తెగుళ్ అభివృద్ధి అనుకూల పరిస్థితులు - నిహారణ చర్యలు

శయన సంఖ్య	తెగులు	తెగులు అభివృద్ధి కొనడి లక్షణాలు	నీటికి వీధిప్రమాణాలు	అభివృద్ధి అనుకూల పరిస్థితులు	నిహారణ
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1.	అగ్రంతెగులు లేక మెడ విరువు తెగులు	ఆకులలై ముచురు రంగు అంచులో మధ్యలో బూడిదురుసు గల నూచుకండి అకులు అకూర్చు ముచ్చులు. అకులు ఎంపిపోయి తగులలబడినట్లు కనిపిస్తాయి. వెన్నుల ముడుగాగంలో ఈ తెగులు ఆశీంచుండులన చెన్నులు విరిగి పోతాయి.	5 శాతం 18°-22° సెల్వియమ్, గాలిలో తేము 90 శాతంలో, మంచు (లేడా) వర్షపు జల్లులు. నపంబడు - లిట్రివరి మాసాలో ఈ వర్షితులు ఉంటాయి. నిత్జని 1.5 మి.లీ. (లేక) కానుగా పైసేక్ 3 ఎల్ ఎక్కువైనప్పుడు తెగులు త్వరగా అభివృద్ధి చెంది ఎక్కువైనప్పుడు నస్తం కలుగజేస్తుంది.	ఒక వారం దోషాలపాటు రాత్రి ఉప్పొగ్గత విత్తనానికి 3 గ్ర. కార్బూడైజీమ్ ని కలిపి విత్తనశాంతి చేయాలి. త్రైప్పెక్సోఫ్ట్ 75 శాతం 0.6 గ్ర. లేదా షస్టోఫ్టయోల్స్ 75 శాతం 0.6 మి.లీ. (లేక) కానుగా పైసేక్ 3 ఎల్ 2.5 మి.లీ./లీంపు సీడికి కలిపి ఐరువై కిచికిరి చేయాలి. చెసులోను, గణిపేన కలుపు నిహారించారి.	
2.	పొడతెగులు మాగుడుతెగులు	దుబ్బుచేసే దరశుండి కొండం/ముట్ట/ ముచులలై ముచులు పెద్దపై పొముపొడ ముచులుగా ఏప్పుడుతుంది. ముక్కలు/ పైర్య పూర్ణిమా ఎండి పోతుంది.	10 శాతం పీలకలు	ఉప్పొగ్గత 28°-32° సెల్వియమ్, గాలిలో తేము 90 శాతం, మాబ్బులలో కూడిన పర్పం, చెట్టుపుడు, పైర్య దేశులై పుట్టు పుట్టుయి నపుడు, నత్జజని ఎరువులు ఎక్కువైనప్పుడు తెగులు త్వరగా అభివృద్ధి చెంది ఎక్కువైనప్పం కలుగజేస్తుంది.	విత్తనశాంతి, సిఫారసు చేసిన నత్జజని 3-4 సెర్పు చేయాలి. గణిపేన, చేసులో కలుపు లేకుండా చూడాలి. పొక్క కొనషోక్ 2 మి.లీ. లేక లాలిప్పా పైసేక్ 2 మి.లీ. లేక ప్రోఫోల్సోఫ్ట్ 1 మి.లీ. శీరు సీడికి కలిపి 15 రోజుల కొకసారి రెండు పర్మాయులు మందు త్రాపణాన్ని కిచికిరి చేయాలి.
3.	ఆకులండు తెగులు	జ్యాక్సీరియూ వల్ల పసుంది. అకు అంచుల నుండి పసుపు రంగు నీటి డాగు మచ్చులూ ఎర్పాడి అకులు పై నుండి క్రీండి ఎండిపోతాయి.	5 శాతం అశించిన మొక్కలు	ఉప్పొగ్గత 30° సెల్వియమ్, గాలిలో ఎక్కువై తేము, మంచు లేడా వర్షం ఉన్నపుటు, గాలి, పర్పులాన లేక గాలిపూన పచ్చినచో అభివృద్ధి చెంది వాపిసుంది. నీటి ద్వారా ఇతర చేలకు వాపిసుంది.	త్రైప్పెక్సోఫ్ట్ గల రకాల సిగుకిలో వంత్మమైన పంట సీకరించాలి. నత్జజని యూజమాన్సం (3-4 సెర్పు చేయడం) తప్పక చేయాలి. తెగులు 5 శాతం కంండి ఎవ్వుపై నత్జజని చేయడం తాత్కాలికంగా నిలబడు చేయాలి. త్రైప్పెక్సోఫ్ట్ నిహారణకు మంచులు లేవు.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
4.	కాండకుళ్లు తెగులు	కాండమల్సోపల కజువుల మద్దీ భాగి ముంతా నల్గా మారుతుంది. ఆకులు పనువురంగుకు మారి విలకలు చనిపోతుంటాయి. పాలు పోసుకునే దశలో కాండం కుళ్లిన ప్రదేశం దగ్గర, పిలకయి చాలిపోయి ఎండిపోతాయి. క్రమంగా దుబ్బు అంతా ఎండిపోతుంది.	-	పొలంలో ఈ తెగులు, శాఢి సోకిన మొక్కల భాగాల మండి, విత్తనం ద్వారా వ్యాపిస్తుంది. తర్వాత నీటి ద్వారా మార్పిలిన పొలాలకు లక్ష్మీలాను గుర్తించి వాలిడామైని (2 మ.ఏ.) వేడా పొక్కాకొనాజీన్ (2 మ.ఏ.) లేదా కార్పుటెజెమ్ (1 గ్ర.) లేదా బెస్ట్ మిల్ (1 గ్ర.) వీయు సీటికి కలిపిన బ్రాస్టోన్ట్ 15 రోజుల కొకసం 2 సెంట్ పిలకులు ల్రిండ పరకు తడిచేలా పిచ్చికారి చేయాలి.	తెగులు సోకిన పొలంలో పరిశుద్ధత పాలించాలి. మురుగులు నీలు నిల్వ ఉండకుండా చూడాలి. విత్తనపుద్ది చేయాలి. (ప్రార్థంథ దశలో తెగులు లక్ష్మీలాను గుర్తించి వాలిడామైని (2 మ.ఏ.) వేడా పొక్కాకొనాజీన్ (2 మ.ఏ.) లేదా కార్పుటెజెమ్ (1 గ్ర.) లేదా బెస్ట్ మిల్ (1 గ్ర.) వీయు సీటికి కలిపిన బ్రాస్టోన్ట్ 15 రోజుల కొకసం 2 సెంట్ పిలకులు ల్రిండ పరకు తడిచేలా పిచ్చికారి చేయాలి.
5.	టూంగ్రోపైరస్	ఓ పైరస్ పచ్చదీపమ పురుగులపలున శాఖాపుస్తుంది. పైరస్ సోకిన ప్రెక్షణలు కుర్చుగా, పిలకలు తగ్గిపోతాయి, ఆకులు చిఫరల సుండి లేత అకుపువు లేక సారింజ రంగులో పూరుతాయి. పులుగురు ఆకులమీద తప్పుమచ్చులు గమనించవచ్చును. పైరస్ ఆశించిన ప్రెక్షణలనుండి పెన్చులు కాను, పచ్చినా చిన్నవిగా, గింజలు గ్రెఫ్ పడక తాలుగా పూర్తాయి.	-	పైరస్ ఆశించిన ప్రెక్షణలో ప్రాంతాల్లో పుచ్చ దీప పురుగులు అభివృద్ధి ప్రెక్షణపుదు	ఓ పైరస్ ఆశించిన ప్రెక్షణలో ప్రాంతాల్లో పుచ్చ దీప పురుగులు అభివృద్ధి ప్రెక్షణపుదు తీసు నాశనం చేయాలి. పచ్చదీపమ పుచ్చగుల నిఫరణ చర్చలు చేసాట్టాయి.
6.	పొట్టుకుళ్లు తెగులు	పోట్టుకుళ్లు త్రాయిమలు పై నల్లది లేడా ముదురు గోధుమ రంగు/చాక్కలేస్ రంగు మాచ్చులు ఏర్పడి పెన్చులు పొట్టులో కుళ్లిపోతాయి. పెన్చు పోట్టుకుళ్లు మూత్రమే జయటాకు పన్నుంది. పెన్చులో తాలు గింజలు ఏర్పడుతాయి. గింజలు రంగు మారుతాయి.	-	రాత్రి ఉష్ణోగ్రత 20° సమితున్ కంచె తక్కు, మంచుపడటం, పాతాపరణం చల్లగా ఉండటం, గాలిలో తేమ ఎక్కువుగా ఉంటే ఈ తెగులు అభివృద్ధి ఎక్కువు.	పొట్టుదుశలో ఒకసారి, 7 రోజుల తరువాత రండుపుసరి కార్పుటెజెమ్ 50 శాతం మండ వీయు సీటికి 1 గ్ర. చాప కలిపి పిచికారి చేయాలి.
7.	మూనిపండు తెగులు	పూతడనలో పన్నుంది. అండొసయం శిలీంద్రం పల్ల ఆకుపచ్చరుంగు ముద్దుగా అభివృద్ది చెంది, పనువురుగులలోకి మారి చివరకు నల్లజడి చుట్టుంది.	-	పూతడనలో గాలిలో ఎత్తున్ తేమ శాత 0 ఉన్న, మంచు, మజ్జులతో జల్లయి. లేడా పొక్కాకొనాజీన్ 1 మ.ఏ. లేదా పొక్కాకొనాజీన్ 1 గ్ర. లేదా కాపర్ అక్రీస్టల్రెడ్ 2.5 గ్ర. లీట్రు సీటికి కలిపి పెన్చులు పైకి మచ్చ దశలో ఒకసారి, వారం రోజుల తరువాత రండుపసారి పిచికారి చేయాలి.	

రైతు స్థాయిలో వరి విత్తనోత్పత్తి

వరి మరియు ఇతర ఏదేని పంట దిగుబడులను పెంచేందుకు ధృవీకరింపబడిన, నాణ్యత గల్గిన, మంచి విత్తనాన్ని వాడాలి. మంచి విత్తనం అనగానే శుద్ధత, నాణ్యతతో పాటు బాగా మొలకెత్తే స్వభావం (80%) గల్గి ఆరోగ్యవంతంగా పెరిగి మంచి దిగుబడి నివ్వాలి. తక్కువ పరిమాణంలో నాణ్యమైన విత్తనాన్ని ప్రతి రైతు తనకు తానే తయారుచేసుకొంటే తక్కువ ఖర్చుతో మంచి రాబడి పొందగలరు. విత్తనోత్పత్తిలో ప్రధానంగా బ్రీడరు విత్తనం(జన్మస్వచ్ఛత నూరు శాతంగా ఉండి శాష్ట్రవేత్తల పర్యవేక్షణలో పరిశోధనా స్థానాల్లో ఉత్పత్తి చేయబడుతుంది). ఫోండేషన్ విత్తనం(బ్రీడరు విత్తనం నుండి ఉత్పత్తి చేయబడుతుంది) అనే మూడు తరగతులు ఉంటాయి.

వరి స్వపరాగ సంపర్కంతో వ్యాధి చెందే పంట గనుక సులభంగా నాణ్యమైన విత్తనాన్ని ఉత్పత్తి చేయవచ్చు. వరి పంగదాలు కొంత కాలం సాగుచేసిన తర్వాత ముఖ్యంగా ఇతర రకాలతో కల్పి జరగటం వలన, పైరుపై తెగుళ్ళ ప్రభావం వలనా మరియు కొండి మేర పరపరాగ సంపర్కం వలన విత్తనం యొక్క స్వచ్ఛత, నాణ్యత దెబ్బతిని దిగుబడి శక్తిలో మార్పువచ్చి, ఆశించిన మేరకు దిగుబడి రాదు. ఈ మార్పులకు వాతావరణ ప్రభావం, స్వల్ప జన్మ మార్పులు కూడా రోహదం చేస్తాయి. మంచి నాణ్యత కొరకు, జన్మ/ బాహ్య శుద్ధతక్క తగు జాగ్రత్తలు పాటీంచి రైతులు స్వయంగా గాని/గ్రామ స్థాయిలో గాని ఉత్పత్తి చేసి ఖర్చు తగ్గించుకోవడమేగాక అధిక దిగుబడి పొందవచ్చు. ప్రదానముగా గ్రామస్థాయిలో ఉత్పత్తి చేసిన యడల అనేకయ లాభములు కలవు. గ్రామస్థాయిలో ఉత్పత్తి చేసేటప్పుడు సాధ్యమయినంత వరకు ఒక వరి రకమును ఉత్పత్తి చేయట, సామూహికముగా చేయట, ఒకే ప్రదేశములో చేయట వలన మంచి ఘనిశాలు వస్తాయి.

మంచి విత్తనోత్పత్తికి సూచనలు : విత్తనోత్పత్తి కొరకు నాట్లను దూరదూరముగా వేసుకొనుట, సమతల్యమయిన నేలలో ముందు సంవత్సరము వరి వేయని లేదా అదే రకము వరి వేసిన భూములు ఎంచుకొనుట అనే విషయాలను ప్రధానముగా గమనించాలి. పరపరాగ సంపర్కం ద్వారా కల్పిలు లేకుండా యుండటానికి వివిధ వరి రకాలను, దూరదూరముగా పండించాలి. కల్పి మొక్కలను పైరు దుబ్బ చేసే సమయం, పూత, గింజ గట్టిపడే దశల్లో ఏరి తీసివేయాలి. పొలంలో గట్టు ప్రక్కలగాక చుట్టూ ఐదు మీటర్ల విస్తీర్ణం మేరకు వదిలి లోపలి పొలం నుండి విత్తనాన్ని సేకరించాలి. ఒక కల్పి మొక్కను వదిలివేస్తే మహారు వెయ్యి గింజలు రాబోయే పైరులో కేళీలుగా తయారపుతాయి.

సమతల్యంగా ఎరువులు వాడబం వలన పోపక విలువలతో పాటు గింజ నాణ్యతను పెంపాందించవచ్చు. నత్రజని ఎరువులను ఈనిక దశ ముందే వాడాలి. తర్వాత వాడితే ధాన్యంలో విరుగుళ్ళ శాతం పెరుగుతుంది. వరి పంట అంకరం దశ నుండి పక్కదశ వరకు నీటి ఎద్దడి ఉండరాదు. లేకుంటే తాలు గింజలు, విరుగుళ్ళ ఏర్పడతాయి. గింజ గట్టిపడే సమయంలో అనగా కోతకు 7-10 రోజులు ముందుగానే నీటిని తీసివేయాలి.

పైరు కోసినప్పటి నుంచి ఇతర విత్తనాలతో కలవకుండా తగు జాగ్రత్త వహించాలి. వెన్నులో 75శాతం గింజలు పండినపుడు కోత కోయాలి. పక్కానికి రాకముందే కోస్తే విత్తనం మొలకెత్తే స్వభావం దెబ్బతింటుంది. పనలను 2-3 రోజులు ఆరబెట్టాలి. ఓదెలను త్రిప్పికూడా ఆరబెట్టాలి. సూర్యాల చేసిన తర్వాత ధాన్యంలో తప్ప, తాలు గింజలు ఇతర పదార్థాలేవి లేకుండా చూడాలి. ముఖ్యంగా సూర్యాడి చేసిన తరువాత మరియు ఎగరబోత సమయంలో వేరే వరి విత్తనములతో కలియకుండా జాగ్రత్త పాటీంచవలెను.

శుద్ధపరచిన విత్తనాన్ని ఎండలో ఆరబెట్టాలి. డైయర్లు వాడకలోనికి వచ్చేంత వరకు విత్తనాన్ని ఆరుబయట 9-11 గంటల మధ్య 5-6 రోజులు ఆరబెట్టాలి. 11 గంటల తర్వాత ఎండ తీపంగా ఉండి గింజపై పగుళ్ళ వచ్చే అవకాశముంది. గింజలో తేమ శాతం 13 కన్నా తక్కువ వచ్చేంత వరకు ఆరబెట్టాలి. ఎక్కువగా ఉన్నటుయితే శ్వాసకియ,

బూజు పెరిగి, పురుగుపట్టి, విత్తనం చెడి, మొలక శాతం తగ్గుతుంది. గింజల్లో అధిక శాతం తేమ ఉన్నా లేక అధికంగా ఆరబెట్టినా గింజల్లో విరుగుళ్ళు అధికమవుతాయి. విత్తనాన్ని ఎప్పటికప్పుడు కొత్త సంచల్లో నిల్వ చేసుకోవడం ఎంతో వ్రేయస్తురం.

‘శ్రీ’వరిసాగు పద్ధతి (తక్కువ నీటితో అధిక దిగుబడులకు)

‘శ్రీ’ వరిసాగు పద్ధతిలో తక్కువ ఖర్చు మరియు తక్కువ నీటితో అధిక దిగుబడులు పొందవచ్చను.

‘శ్రీ’ వరిసాగు పద్ధతి, 1980 దశకంలో ‘మదగాస్కర్’ దేశంలో రూపొందించబడింది. బైనా, ఇండోనేషియా, కంబోడియా, ధాయిలాండ్, బింగాదేస్, శ్రీలంక మరియు భారతదేశంలో ముఖ్యంగా మన రాష్ట్రంలో చాలా మంది రైతులు ఈ పద్ధతిని అవలంభిస్తున్నారు.

సాధారణ పద్ధతిలో ఎకరాకు 20 కిలోల విత్తనం అవసరమయితే ‘శ్రీ’ పద్ధతిలో 2 కిలోల విత్తనం సరిపోతుంది. ఈ పద్ధతిలో రసాయనిక ఎరువులు మరియు పురుగు మందుల ఖర్చుకూడా చాలా తక్కువ.

‘శ్రీ’ పద్ధతి, వరిపైరు సహజంగా పెరగటానికి దోహదపడుతుంది. కాబట్టి వరి చాలా ఆరోగ్యంగా ఉంటుంది. వేర్లు విస్తారంగా వ్యాపి చెంది, లోతుకు చొచ్చుకుపోయి, భూమి లోపల సుంది పోషక పదార్థాలను తీసుకోగలుగుతాయి. సాధారణ సాగు పద్ధతిలో మూడు దుబ్బులను కలిపి పీకడానికి 28 కిలోల బలం కావలసి వన్నే ‘శ్రీ’ పద్ధతిలో సాగు చేసిన ఒక వరి దుబ్బును పీకడానికి 53 కిలోల బలం అవసరమవుతుంది.

వరి బాగా పెరిగి ఎక్కువ దిగుబడి నివ్వాలంటే పొలంలో ఎప్పుడూ నీరు నిలువ ఉండాలని రైతులు భావిస్తారు. కానీ, వరి నీటిలో బ్రతకగలదు కానీ నీటి మొక్క కాదు. పొలంలో నీరు నిల్వ ఉన్నప్పుడు వరి ప్రేశ్చలో గాలి సంచలు తయారవుచేయడానికి చాలా శక్తిని వినియోగిస్తుంది. అంటే, ధాన్యం తయారుచేయటానికి ఉపయోగపడాల్సిన శక్తి గాలి సంచలు తయారు చేసి తద్వారా బ్రతకడానికి వాడుకుంటుంది. అంతేగాక వరిలో పూత దశకు వచ్చేటప్పటికి, 70 శాతం వేర్ల కొసలు కృశించి పోషకాలను తీసుకోలేని స్థితిలో ఉంటాయి. శ్రీ పద్ధతిలో వరి పొలంలో నీరు నిలువ ఉండకుండా చూడాలి. కాబట్టి ఈ పద్ధతిలో వరి సాగుకు సాధారణంగా వరి పండించడానికి అవసరమయ్యి నీటిలో సగం నుండి మూడోపంతు నీరుమాత్రం సరిపోతుంది.

‘శ్రీ’ సాగు పద్ధతిలో పాటించాల్సిన 6 ముఖ్యమైన యాజమాన్య పద్ధతులు

1. **లేతనారు నాటటం :** 8 నుంచి 12 రోజుల వయస్సుగల రెండు ఆకుల నారును మాత్రమే నాటాలి. దీని వలన అధిక సంఖ్యలో పిలకలు వేస్తాయి. వేర్లు బాగా వ్యాపిస్తాయి.
2. **జాగ్రత్తగా నాటటం :** నారుమడి నుండి మొక్కను జాగ్రత్తగా, వేరు, బురద, గింజతో సహ తీసి పొలంలో పైపైన నాక్కి పెట్టాలి. లోతుగా నాటకూడదు. దీనివలన పీచేటప్పుడు సహజంగా ఉండే తీప్పమైన వత్తిడికి మొక్క గురి కాకుండా బ్రతికి, త్వరగా పెరిగి అధిక సంఖ్యలో పిలకలు చేస్తుంది.
3. **దూరదూరంగా నాటటం :** మొక్కకు మొక్కకు, చాలుకు చాలుకు మధ్య 25 సెం.మీ. దూరం ఉండేటట్లు నాటాలి. భూసారం ఎక్కువగా ఉండే భూముల్లో ఇంకా ఎడంగా కూడా నాటుకోవచ్చు.
4. **కలుపు నివారణ :** పొలంలో నీరు నిలవకుండా చూస్తాం కాబట్టి, కలుపు సమయి ఎక్కువ. కలుపు నివారణకు, రోటరీ/కోనో వీడర్తో, నాటిన 10 రోజులకు ఒకసారి, ఆ తర్వాత 10 రోజుల వ్యవధిలో మరో మూడుసార్లు నేలను కదిలిస్తే, కలుపు మొక్కలు నేలలో కలిసిపోతాయి. ఈవిధంగా కలియబెట్టడం వలన ప్రతిసారీ ఘమారు పోక్కారుకు 1 టన్ను పచ్చిరొట్ట భూమికి చేరుతుంది. రోటరీ/కోనో వీడర్ వాడకం వలన వేరుకు బాగా ఆక్షీజన్ అందుతుంది. దాంతో సూక్ష్మజీవులు అభివృద్ధి చెంది నుత్జనిని స్థిరీకరిస్తాయి. రెండుసార్ల కంటే ఎక్కువగా రోటరీ/కోనో వీడర్తో పనిచేసినప్పుడు ఒక్కాక్కుసారికి పోక్కారుకు 2 టన్నుల అధిక దిగుబడి వస్తుందని రైతుల అనుభవం తెలియజేస్తున్నది.

5. **నీటి యాజమాన్యం :** నీటి యాజమాన్యం చాలా జాగ్రత్తగా చేపట్టాలి. పొలం తడిగా ఉండాలి గాని నీరు నిలవకూడదు. నీరు ఎక్కువైతే బయటకు పోవటానికి వీలుగా ప్రతి 2 మీటర్లకి ఒక కాలువ ఏర్పాటు చేయాలి. మధ్య మధ్యలో పొలం ఆరితే నీరు పెడుతుండాలి. దాంతో వేర్లు ఆరోగ్యంగా వృద్ధి చెందుతాయి.
6. **సేంద్రియ ఎరువులు :** సేంద్రియ ఎరువులు బాగా వాడి భూసారం పెంచాలి. ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో రసాయనిక ఎరువులు కూడ పైరుకు తొలిదశలో వాడవచ్చు. కానీ, ముందు, ముందు సేంద్రియ ఎరువులు వాడి, రసాయనిక ఎరువుల వాడకం తగ్గించాలి.

‘శ్రీ’ పద్ధతిలో 8 నుంచి 12 రోజుల నారు నాటటంతో వేర్లు బాగా వృద్ధిచెంది బలంగా ఉండి 30 నుండి 50 పిలకలు వేస్తుంది. శ్రీ సాగులోని 6 యాజమాన్య పద్ధతులను తూచ తప్పకుండా పాటిస్తే ఒకో మొక్కకు 50 నుండి 100 కి పైగా బలమైన పిలకలు వచ్చి అన్నే కూడా ఒకేసారి పొట్ట దశకు చేరి పెద్ద పెద్ద కంకులు వేస్తాయి. కంకులలో గింజలు (400 వరకు) బాగా పాలు పోసుకొని దృఢంగా ఉంటాయి. ‘శ్రీ’ పద్ధతి భూమిలోని సూక్ష్మజీవులను బాగా వృద్ధి చేస్తుంది. ఈ సూక్ష్మజీవులు సహజంగానే పైరుకు కావలసిన పోషక వదార్థాలను అందజేస్తాయి. కాబట్టి ఈ పద్ధతి భూసారాన్ని పెంచుతూ సుస్థిర దిగుబడుల నివ్వగలదు.

‘శ్రీ’ నారుమడి యాజమాన్యం : ‘శ్రీ’ పద్ధతిలో వరినారును 8 నుండి 12 రోజుల దశలో నాటాలి కాబట్టి నారు పెంచడంలో మెళకువలు పాటించాలి. 2 కిలోల విత్తనాన్ని ఒక సెంటు భూమిలో చల్లి నారు పెంచితే ఎకరాక సరిపోతుంది. భూమిని మెత్తగా దున్ని, దమ్ముచేసి, ఎత్తగా తయారుచేసి, చుట్టూ కాలువ తీయాలి. తడిమట్టి జారిపోకుండా నారుమడి చుట్టూ చెక్కతోగాని, బొంగులతోగాని ఊతం ఏర్పాటు చేయాలి. నారుమడి తయారైఊన తర్వాత చివికిన మెత్తలి పశువుల ఎరువును ఒక పొరలాగా చల్లి, డానిమీద 24 గంటలు నానబెట్టి, 24 గంలు మండె కట్టిన మొలకెత్తిన విత్తనాన్ని పలుచగా చల్లాలి. విత్తనాలపైన మరలా మరోపార పశువుల ఎరువు చల్లి గడ్డితో కప్పాలి. మొలక వచ్చిన వెంటనే గడ్డిని తీసివేయాలి. రోజూ నీరు చల్లుతూ ఉంటే 8 రోజులలో వరి నారు 2-3 ఆకులతో దృఢంగా పెరుగుతుంది. నారుమడి నుండి నారు వీకకుండా, మట్టితో సహ పొలంలోకి తీసుకువెళ్లి, గింజ, బురదతో సహ 25x25 సె.మీ. ఎడంగా ముందుగా మార్కెట్ పరికర సహాయంతో గీతలు గీసుకొని గీతలు కలిసే ప్రాంతంలో ఒక్కాక్క మొక్కను పైపైన నాటాలి.

ప్రధాన పొలం తయారీ : సాధారణ పద్ధతుల్లో వరి నాటేటప్పుడు భూమిని తయారు చేసినట్లుగానే ‘శ్రీ’ పద్ధతిలో వరి నాటటానికి కూడా తయారుచేయాలి. అయితే, ఈ పద్ధతిలో పొలం తడిగా ఉండాలిగాని, నీరు నిలవ ఉండకూడదు కాబట్టి నీరు ఎక్కువైన వెంటనే పోవడానికి ఏర్పాటు చేయాలి మరియు పొలాన్ని బాగా చదును చేయాలి. దమ్ముచేసి చదును చేసిన పొలంలో చేతితో లాగే రోలర్ మార్కెట్ 25 x 25 సె.మీ.దూరంలో నిలవుగా మరియు అడ్డంగా గీతలు గీయాలి. నాలుగు గీతలు కలిసిన చోట వరి నారు మొక్కలను పైపైన గుచ్ఛాలి. ఏ మాత్రం నీరు నిలవ ఉన్న బయటకు పోవటానికి వీలుగా ప్రతి 2 మీటర్లకు ఒక కాలువ ఏర్పాటు చేయాలి.

వరి సాగుపై మరిన్ని వివరాలకు ‘మార్కెట్రు, రాగోలు, సెల్లురు, నంద్యాల, జగిత్యాల, రుద్రురు, వరంగల్, బాపట్ల మరియు రాజేంద్రనగర్లలోని వరి పరిశోధనా స్థానాలను’ సంప్రదించగలరు. వీటి పూర్తి చిరునామా మరియు ఫోన్ నెంబర్లు ఈ పుస్తకం మొదటి పేజీల్లో తెలుపబడ్డాయి.

‘శ్రీ’ విధానంలో ఉపయోగించే మార్కెట్ (ధర రూ. 1124/-) మరియు కోనో వీడార్ (ధర రూ. 1334/-) కొరకు ‘ప్రధాన శాస్త్రవేత్త (వ్యవసాయ ఇంజనీరింగ్), వ్యవసాయ పనిమట్లు మరియు యంత్రాల విభాగం, రాజేంద్రనగర్, హైదరాబాద్ - 500 030’ వారిని సంప్రదించగలరు. ఫోన్ నెం. 040-24018277 లేదా 040-24015011 ఎక్కుపెన్స్స్ : 438

పట్టిక 2 : వివిధ ప్రాంతాలకు (సిఫారసు చేయబడిన) వరి రకాలు

పంటకాలం/ వరిస్థితి	కృష్ణ మండలం	గోదావరి మండలం	ఉత్తర కోస్తా మండలం	దక్కిణ మండలం	ఉత్తర తెలంగాణా మండలం	మధ్య తెలంగాణా మండలం	దక్కిణ తెలంగాణా మండలం	అల్పవర్ష ప్రాంత మండలం	ఉన్నత వ్రేణి గిరిజన మండలం
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. ఎద్ది భరీఫ్, ముందుగా నాట్లు వేయటానికి	-	-	పుష్పల కాటన్ దొర సన్నాలు	భరణి, నిధి శ్రూవణి, సోమశిల	ఓరుగల్లు సాంబ మఘారి	ఓరుగల్లు సాంబ మఘారి	-	-	పుష్పల, రాశి, ఐ.ఆర్.-64
2. సార్షా, సాధారణ పరిస్థితుల్లో	స్వర్ష, చైతన్య, కృష్ణవేణి, ప్రతిభ, దిష్టి, సూర్య, బావట్ల సన్నాలు ఇంద్ర, ప్రకాశం జిల్లాకు శీరంగ, ఎన్వెల్ఱెర్-9674, పార్టివ, స్వర్షముఖి	స్వర్ష, చైతన్య, కృష్ణవేణి, ప్రతిభ, సూర్య తొలకరి, గోదావరి, ఇంద్ర, అమర	శ్రీకాకుళం, సన్నాలు, స్వర్ష, చైతన్య, వసుంధర పొని, సోనా మఘారి శీరంగు, వెన్వెల్ఱెర్-9674, పేర్చివ	పెన్నా, సింహపురి, తిక్కన, పినాకిని, సావిత్రి, శీరంగ, ఎన్వెల్ఱెర్-9674, పేర్చివ	విజేత, కేవవ, భర్కుశాలి, పోతన, ఇందూర్ పోతన, కావ్య, దివ్య, తెల్ల వర్ష తెల్లపాంసు, పాంబ, కావ్య, వర్ష తెల్లపాంసు, పోలాల వడ్డు, జగిత్యాల సన్నాలు, పోలానప్రభ వరంగల్ సన్నాలు, జగిత్యాల, సాంబ, మానేర్సోన	విజేత, కేవవ, భర్కుశాలి, పోతన, ఇందూర్ పోతన, కావ్య, దివ్య, తెల్ల వాంసు, కావ్య, సలీము, జగిత్యాల సన్నాలు, పోలానప్రభ వరంగల్ సన్నాలు, రామప్పు)	సాంబమఘారి, సాగర్ సాంబ, భద్రకాలి, ఎద్దిసాంబ, రాజవడ్డు, చందన్, కావ్య, సలీము, జగిత్యాల సన్నాలు, మత్య, ఎప్ర మత్యలు, తెల్ల హంస, సుమతి, తారామతి	సాంబ మఘారి, సోనా సన్నాలు, దిష్టి, నంద్యాల సన్నాలు సురక్ష, విజేత	
3. సార్షాలో నారుమడిలో ఆలస్యమై, ముదురు నారు నాటుటానికి అనువైన రకాలు	స్వర్ష, ఇంద్ర, బావట్ల సన్నాలు, అమర	స్వర్ష చైతన్య, ఇంద్ర, అమర	శ్రీకాకుళం సన్నాలు, స్వర్ష	సింహపురి, తిక్కన, శీరంగ, స్వర్షముఖి, పేర్చివ	స్వర్ష, వరంగల్ సన్నాలు	స్వర్ష, వరంగల్ సన్నాలు	స్వర్ష, ఘల్సి, కావ్య, ఎరమత్తెలు, తెల్లపాంసు, పోతన, సాంబ మఘారి	సాంబ మఘారి, సోనా మఘారి	సోనా మఘారి

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. దోషపోటు ఆశించే ప్రాంతాలకు	చైతన్య, కృష్ణవేణి, దీప్తి, ఇంద్ర, అమర	చైతన్య, కృష్ణవేణి, దీప్తి, ఇంద్ర, గోదావరి, అమర	చైతన్య, దీప్తి, విజేత	దీప్తి, విజేత	-	-	-	దీప్తి	దీప్తి, విజేత
5. ముంపు ప్రాంతాలకు	బావట్ల సన్నాలు, స్వర్ణ, కృష్ణవేణి, ఇంద్ర	బాదవ మఘారి, శ్రీకాకుళం సన్నాలు, బాదవమఘారి	బాదవమఘారి, సావిత్రి	-	-	-	-	స్వర్ణ	
6. చొదుభూములకు	దీప్తి, వికాన్, వేదగిరి, సోమశిల	స్వర్ణ, దీప్తి,	దీప్తి, వికాన్, సోమశిల	వేదగిరి, స్వర్ణముఖి, సోమశిల	వికాన్	వికాన్	వికాన్	-	-
7. సార్పాలో ఆలస్యంగా నాటటానికి	స్వర్ణ, చైతన్య, విజేత, కాటన్ దొర సన్నాలు	స్వర్ణ, చైతన్య, విజేత, కాటన్ దొర సన్నాలు	వసుంధర, సురక్ష, వంశి, కాటన్ దొర సన్నాలు	స్వర్ణముఖి, స్వాతి, శ్రావణి, సత్య, అపూర్వ	కేశవ, సురేణ, పోతన, దివ్య, భురుకాళి, ఇందూర్ సాంబ, శివ, ఎప్రమల్లెలు	కావ్య, సురేణ, ఎప్రమల్లెలు, తెల్లహంస, సత్య, తెల్లహంస, కృష్ణ హంస, రాజవద్దు	సురేణ, కావ్య, ఎప్రమల్లెలు, సత్య, తెల్లహంస, కృష్ణ హంస, రాజవద్దు	సాంబ మఘారి, సోమమఘారి, సంద్యాల సన్నాలు, సత్య, స్వాతి, సోమశిల, శ్రావణి	-
8. వర్షాధారపు మెట్ల ప్రాంతాలకు	యంటియు- 9993, మారుబేరు సన్నాలు, వరాలు	యంటియు- 9993, మారుబేరు సన్నాలు, వరాలు	పుష్పల, యంటియు- 9993, మారుబేరు సన్నాలు, వరాలు, శ్రీ సత్య	-	యంటియు- 9993, రుద్రమ, వరాలు	-	-	-	పుష్పల, యంటియు- 9993, మారుబేరు సన్నాలు, శ్రీ సత్య
9. ఆరుతడి ప్రాంతాలకు	స్వర్ణ, యంటియు- 9993, మారుబేరు సన్నాలు, స్వర్ణముఖి, కాటన్ దొర సన్నాలు, విజేత	స్వర్ణ, యంటియు- 9993, మారుబేరు సన్నాలు, కాటన్ దొర సన్నాలు, విజేత	స్వర్ణ, సోమమఘారి, కాటన్ దొర సన్నాలు, విజేత	తిక్కన, స్వర్ణముఖి, విజేత	వరాలు	వరాలు	స్వాతి, సంద్యాల సన్నాలు	-	-

పట్టిక 3 : దాళ్వ సాగుకు అనువైన వరి రకాలు

పంటకాలం/ పరిస్థితి	కృష్ణ మండలం	గోదావరి మండలం	ఉత్తర కోస్తా మండలం	దక్కిణ మండలం	ఉత్తర తెలంగాణా మండలం	మధ్య తెలంగాణా మండలం	దక్కిణ తెలంగాణా మండలం	అల్పవర్ష ప్రాంత మండలం	ఉన్నత వ్రేణి గిరిజన మండలం
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. సాధారణ పరిస్థితుల్లో	కాటన్డొర సన్నాలు, విజేత, బాల్ 64, జగిత్యాల సన్నాలు, నెల్లారుమఘారి	కాటన్డొర సన్నాలు, విజేత, బ్రథాత్, బాల్ 64, జగిత్యాల సన్నాలు, నెల్లారుమఘారి	పుష్టిల, కాటన్డొర సన్నాలు, విజేత	స్వర్షముఖి, స్వాతి, విజేత, అపూర్ణ కాటన్డొర సన్నాలు, జగిత్యాల సన్నాలు, నెల్లారుమఘారి	దివ్య, విప్రమల్లెలు, ఇందూర్ కాటన్డొర సన్నాలు, జగిత్యాల సన్నాలు, నెల్లారుమఘారి	దివ్య, విప్రమల్లెలు, వరంగల్ సాంబ, వరంగల్ వరంగల్ సాంబ	సురేభి, కావ్య, కేవశ, తెల్ల హంస, సత్య సాంబ, వరంగల్ సాంబ, ఇంరూర్ సాంబ	స్వాతి, సత్య, రాశి, సంద్యాల సన్నాలు, కాటన్డొర సన్నాలు, విజేత	పుష్టిల, కాటన్డొర సన్నాలు, బాల్ 64
2. ఆలస్యంగా వేయటానికి	కాటన్డొర సన్నాలు	కాటన్డొర సన్నాలు	పుష్టిల, కాటన్డొర సన్నాలు	స్వాతి, క్రావణి, నత్య, సోమ శిల, విజేత, కాటన్డొర సన్నాలు	తెల్లహంస, నత్య, రాశి, కేశవ, వర్ష పోతన, బాల్ 64	తెల్లహంస, రాశి, కేశవ, వర్ష, పోతన, బాల్ 64, కృష్ణ హంస	విప్రమల్లెలు, ప్రసన్స్, రాశి, పోతన, బాల్ 64, కృష్ణ హంస	స్వాతి, క్రావణి, సత్య, రాశి	పుష్టిల, బాల్ 64, అభయ, రాశి
3. దోషపోటు ఆశించే ప్రాంతాలకు	విజేత, కాటన్డొర సన్నాలు	విజేత, కాటన్డొర సన్నాలు	విజేత, కాటన్ దొర సన్నాలు	దిప్తి, విజేత, కాటన్డొర సన్నాలు	కాటన్డొర సన్నాలు	కాటన్రొర సన్నాలు	కాటన్డొర సన్నాలు	-	కాటన్డొర సన్నాలు
4. చోడు పొలాలకు	సోమశిల	-	సోమశిల	సోమశిల	వికాస్	వికాస్	వికాస్	-	-

పట్టిక 4 : వరి రకాల పంటకాలం, దిగుబడి మరియు ఇతర గుణగణాలు

రకం	బుతువు	పంటకాలం (రోజుల్లో)	దిగుబడి (ఎకరాకు టన్నుల్లో)	గింజ నిధావస్థ (వారాలు)	పురుగులు, తెగుళ్ళను తట్టుకొనే శక్తి	గుణగణాలు
1	2	3	4	5	6	7
స్ఫ్రె (యంటియు-7029)	ఖరీఫ్	150	3.0	3	ఎండాకు తెగులు	వివిధ రకాల భూముల్లోను, వాతావరణ పరిస్థితుల్లోను, రెండు పంటలు పండించు ప్రాంతాలకు స్థిరమైన దిగుబడి నిచ్చే సన్నని గింజ గల రకం. తక్కువ సత్ర జనితో అధిక దిగుబడి నిస్తుంది. చేను మీద గింజ మొలకెత్తదు. చౌడు భూమిలో కూడా పండించవచ్చు.
చైతన్య (యంటియు-2067)	ఖరీఫ్	150	2.5	4	సుడిదోషు	క్రిష్టో-గోదావరి డెల్చుకు అనుకూలం. చేను పడిపోదు. సన్న బియ్యం.
కృష్ణపేణి (యంటియు-2077)	ఖరీఫ్	150	2.5	4	సుడిదోషు	సన్నబియ్యం. గింజ చేను మీద రాలే స్వభావం ఉంది. అందువల్ల కర్ర పచ్చి మీద కోయటం మంచిది.
వజం (యంటియు-5249)	ఖరీఫ్	150	2.5	4	సుడిదోషు	సన్నబియ్యం.
ప్రతిథ (యంటియు-5293)	ఖరీఫ్	155-160	3.0	2	సుడిదోషు	మిక్కిలి సన్నబియ్యం. అన్నానికి బాగుంటుంది.
దీప్తి (యంటియు-4870)	ఖరీఫ్	150	2.5	5	సుడిదోషు, కొంతమేర ఎండాకు తెగులు, <u>టుంగ్రోవ్‌రెన్</u>	చేను పడిపోదు. సన్నబియ్యం. చౌడు పొలాలకు కూడా అనువైనది.
నంది (యం.టి.యు.-5182)	ఖరీఫ్	150-155	2.5	-	సుడిదోషు	గింజ సన్నం. కె.సి. కాల్వ్ ప్రాంతాలకు అనువైనది

1	2	3	4	5	6	7
తొలకరి (యంటియు-1031)	ఖరీఫ్	155	2.5		సుడిదోమ, ఎండాకు తెగులు	కాండం దళనరి, చేను పొలంపై పడిపోదు. గింజ తెలువు.
గోదావరి (యంటియు-1032)	ఖరీఫ్	150	2.5		సుడిదోమ	గింజ సన్నరకం. ఎరువు గింజ, కాండం దళనరి.
ఇంద్ర (యంటియు-1061)	ఖరీఫ్	150	2.5		సుడిదోమ	సన్నగింజ, తెలువు, 2-3 వారాల నిద్రావస్థ, చేనుపై పడిపోదు. 10 రోజులు ముంపును తట్టుకొనును.
బావట్ల సన్నాలు (బిపిబి 1768)	ఖరీఫ్	165	2.5		ఎండాకు తెగులు	సన్నగింజ, క్రిష్ణ పశ్చిమ దెల్హుకు అనువైనది. 10 రోజుల ముంపును తట్టుకొనును.
బాడవ మఘారి (పియల్స-1100)	ఖరీఫ్	160	2.5	-		సీరు నిల్వావుండు వల్లపు ప్రాంతాలకు అనువైన రకం. గింజలు సన్నగా మఘారి రకాన్ని పోలి వుంటాయి. గింజ సులువుగా రాలే స్వభావం ఉంది. కోత సమయంలో వర్షమొస్తే గింజ మొలకెత్తు తుంది.
విజేత (యంటియు-1001)	ఖరీఫ్ రబీ	140 120	2.5 3.2	6	సుడిదోమ, అగ్గితెగులు	కోస్తా జిల్లాల్లో రెండు పంటలు పండించ టానికి అనుకూలమైనది. సన్నబియ్యం. జింకు ధాతు లోపానికి తట్టుకొనలేదు.
కాటన్దొర సన్నాలు (యంటియు-1010)	రబీ	120	3.2	3	సుడిదోమ, అగ్గితెగులు కొంత వరకు	గింజ ఐ.ఆర. 64 లాగా సన్నరకం. జింకు లోపం విజేతలో వచ్చినట్లుగా రాదు. ఐ.ఆర. 64, విజేత సాగుచేసే ప్రాంతాల్లో అనుకూలం.
ప్రభాత్ (యంటియు-3626)	ఖరీఫ్ రబీ	135	2.5 3.2	3	అగ్గితెగులు	గోదావరి జిల్లాల్లో దాళ్వుకు అనువైనది. చేను పడిపోదు. ముతక బియ్యం.

1	2	3	4	5	6	7
సోసామపూరి (బిపిటి-3291)	ఖరీఫ్	135-140	2.5	2	అగ్నితెగులు	గింజనవుం
ఐఆర్-64	రబీ	120	3.0	2	అగ్నితెగులు	అతి సన్న బీయ్యం.
సూర్య బిపిటి-4358)	ఖరీఫ్	145	2.5	-	సుడిదోషు	సన్నబీయ్యం. నాగార్జుసాగర్ ప్రాజెక్చు మరియు క్రిష్ణ వశిష్ఠ దెల్పులోను అనుకూలం.
నంద్యాల సన్నాలు (యన్సడియుల్ఆర్-8)	ఖరీఫ్ రబీ	135 125	3.0	-	దోషకు కొంత వరకు	సీటి ఎద్దడికి తట్టుకునే సన్నగింజ రకం. గింజ సాంబ మపూరిని పోలి యుంటుంది.
రాశి (బిపిటి-1444)	ఖరీఫ్ రబీ	115	2	-	-	జింకు ధాతు లోపాన్ని తట్టుకోగలదు. వర్షాభావ పరిస్థితిలో కూడా నిలువ గలదు.
యం.టి.యు.-9993	ఖరీఫ్	110	1.2 (మొట్టలో) 1.5 (ఆరుతడి)	2	అగ్నితెగులు	వర్షాధారపు పంటగా/ఆరుతడి పైరుగా అనువైనది.
మారుబేరు సన్నాలు (యంటియు-1006)	ఖరీఫ్	110-115	1.2 (వర్షాధారం) 1.5 (ఆరుతడి)	-		వర్షాధారపు పంటగా/ ఆరుతడి పైరుగా అనువైనది. అతి సన్నగింజ.
ఫల్గుణ (ఆర్పిడబ్బు 6-17)	ఖరీఫ్	140-145	2.5	3	ఉల్లికోడు, అగ్నితెగులు	గింజ పొదవుగా నాణ్యత కలిగ వుంటుంది. గోదావరి దెల్ప మరియు నాగార్జుసాగర్ ప్రాంతాలకు అనువైనది.

1	2	3	4	5	6	7
పుష్లు (ఆర్జియల్-2624)	షష్ఠికం	105	2.0	-	-	సన్నబియ్యం. అధిక దిగుబడి నిచ్చే వర్షారఘ పంటగా ఉపయోగించవచ్చు.
వసుంధర (ఆర్జియల్ -2538)	ఖరీఫ్	135	2.5	-	ఉల్లికోడు	ఆలస్యంగా విత్తి (ఆగష్టు-సెప్టెంబర్) ఆలస్యంగా నాటుటానికి అనువైనది.
మహాంద్ర (ఆర్జియల్-1750)	ఖరీఫ్	150	2.5	-	-	గింజ చాలా సన్నం. నారుమడిలో ఆలస్యమైనా తట్టుకొంటుంది. లోతట్టు పొలాలకు అనువైనది.
వంశి	ఖరీఫ్	130-135	2.5	-	-	గింజ సన్నం. నీటి ఎద్దడికి తట్టు కొంటుంది. ఆలస్యంగా సాగు చేయటానికి అనువైనది.
సురక్ష	ఖరీఫ్	125	2.5	-	ఉల్లికోడు	-
శ్రీకాకుళం సన్నాలు (ఆర్జియల్-2537)	ఖరీఫ్	165	3.0	-	ఉల్లికోడు	మిక్కిలి సన్న బియ్యం. 60 రోజుల వరకు నాటుకొనవచ్చు. చేను పడిపోదు.
క్రొత్తమొలగొలుకులు 74 (యన్సియల్ఆర్-9674)	ఖరీఫ్	165-170	2.5	-	అగ్గితెగులు కొంతవరకు	గింజ వెన్నుపై మొలకెత్తదు. గింజలు యన్సియల్ఆర్-9672 కంటే నాణ్యమైనవి.
పినాకిని (యన్సియల్ఆర్9672 -96)	ఖరీఫ్	160	2.5	-	అగ్గితెగులు	ధాన్యం మొలగొలుకులను పోలి వుంటుంది.
తిక్కన యన్సియల్ఆర్-27999)	ఖరీఫ్	165	2.5	-	అగ్గితెగులు	ధాన్యం మొలగొలుకులను పోలి వుంటుంది.
సింహాపురి (యన్సియల్ఆర్-28600)	ఖరీఫ్	160-170	3.0	-	అగ్గితెగులు	ధాన్యం వెులగొలుకులను పోలి వుంటుంది. ముదురు నారు నాటుటకు అనువైనది.

1	2	3	4	5	6	7
శీరంగ (యన్సియల్‌ఆర్-28523)	ఖరీఫ్	170	2.5	-	అగ్నితెగులు	సన్నబియ్యం. ముదురు నారు నాటటానికి అనువైనది.
సురముఖి (యన్సియల్‌ఆర్-145)	ఎర్లీరబీ	135	3.2	-	అగ్నితెగులు	సీటి ఎద్దడిని తట్టుకొంటుంది. అతి సన్న బియ్యం. చౌడును తట్టు కొంటుంది.
వేదగిరి (యన్సియల్‌ఆర్-33641)	ఖరీఫ్	150-155	2.5	-	అగ్నితెగులు, టుంగ్రోవైరన్	గింజ మధ్యస్థ సన్నం. చౌడును తట్టు కొంటుంది. వెంగలగొలుకులు వేసే ప్రాంతాల్లో అనువైనది.
భరణి (యన్సియల్‌ఆర్-30491)	ఎర్లీ ఖరీఫ్ (వేసవి)	125	2.5	-	టుంగ్రోవైరన్	సన్నబియ్యం. నెల్లారు, చిత్తారు జిల్లాల్లో ఎడగారు పంచ కాలానికి అనుకూలమైనది.
సోమశిల (యన్సియల్‌ఆర్-33358)	అన్ని కాలాలకు	105-110	2.5	-	అగ్నితెగులు	బియ్యం అతిసన్నం. ఎగుమతికి అనువైనది. చౌడు భూముల్లో కూడా సాగుక అనుకూలం.
స్వాతి (యన్సియల్‌ఆర్-33057)	రబీ	125	2.5	-	అగ్నితెగులు	మిక్కిలి సన్నబియ్యం. ఐ.ఆర్. 20కి ప్రత్యమ్మాయంగా సాగు చేసుకోవటానికి అనువైనది. చెరువులు మరియు బావుల క్రింద సాగు చేసుకోవచ్చు.
శ్రావణి (యన్సియల్‌ఆర్-33359)	రబీ	120	2.5	-	అగ్నితెగులు	ధాన్యం ఐ.ఆర్. 36 రకాన్ని పోలి వుంటుంది. నెల్లారు, చిత్తారు జిల్లాలకు అనువైనది.
సావిత్రి (సి.ఆర్. 1009)	ఖరీఫ్	150	2.5	-	-	గింజముతక, దోషుకు తట్టుకోదు. ముంపు ప్రాంతాలకు అనుకూలం.
అపూర్వ (యన్సియల్‌ఆర్ 33654)	రబీ ఖరీఫ్	135	3.0	-	అగ్నితెగులు	గింజ మధ్యస్థ సన్నం

1	2	3	4	5	6	7
తెల్లహంస	ఆన్ని కాలాలకు	125	2.5	-	అగ్గితెగులు, ఎండాకు తెగులు	పెరిగే దశలో చలిని కూడా తట్టుకుం టుంది. గింజ పొడవుగా నాణ్యత కలిగి ఉంటుంది. తెలంగాణాలో మరియు వరినర రాష్ట్రాలలో విస్తారంగా పండిస్తున్నారు.
క్రిష్ణ హంస	ఖరీఫ్ రబీ	115-120	2.5	-	అగ్గితెగులు	గింజ నాణ్యత కల్గి ఉంటుంది. చలికి కొంత వరకు తట్టుకొంటుంది.
సాంబ మఘారి (బిపిటి 5204)	ఖరీఫ్	145-150	2.5	4	-	సన్నబీయ్యం. వివిధ వాతావరణ పరిస్థితులకు అనుకూలం.
సాగర్సాంబ (ఆర్యన్సర్ 52147)	ఖరీఫ్	140	2.5	2	అగ్గితెగులు, ఎండాకు తెగులు	మిక్కిలి సన్న బీయ్యం.
రాజవఢ్డు (ఆర్యన్సర్ 99377)	ఖరీఫ్	135	2.5	1	ఆకువండు తెగులు, అగ్గితెగులు	సన్నబీయ్యం
చంద్ర్ నుండి (ఆర్యన్సర్ 74802)	ఖరీఫ్	145	2.5	1	సుడిదోషు, అగ్గితెగులు	సన్నబీయ్యం
ఎల్లిసాంబ (ఆర్యన్సర్యం-7)	ఖరీఫ్	130-135	2.5	2	-	తెలంగాణా, రాయలసీమలో సాంబ మఘారి స్థానంలో సాగుచేయటానికి అనువైనది.
సత్య (ఆర్యన్సర్ 1446)	ఖరీఫ్, రబీ	120	2.5	-	అగ్గితెగులు	గింజ పొడవుగా సన్నగా వుంటుంది.
సురేఖ	ఖరీఫ్	135	2.5	2	ఉల్లికోడు	సన్నబీయ్యం.
వికాస్	ఖరీఫ్	120-125	2.0	-	-	గింజ చాలా సన్నం. చౌడును తట్టు కొంటుంది.

1	2	3	4	5	6	7
సుమతి (ఆర్యన్‌ల్ ఆర్-18833)	ఖరీఫ్	135-140	2.0		ఉల్లికోడు, అగ్నితెగులు	సువాసన కళ్లిన అతిసన్న గింజ రకం. పొచ్చు నత్రజని వేస్తే గింజ పగులు తుంది.
సలీమ (ఆర్యన్.ఆర్-29692)	ఖరీఫ్/ రబీ	135	2.5	-	అగ్నితెగులు, ఎండాకు తెగులు	గింజ సన్నం.
పోతన (డబ్బుజియల్ 22245)	ఖరీఫ్ రబీ	125	2.5	-	ఉల్లికోడు, కాండం తొలుచు పురుగు కొంత వరకు	గింజ పొడవుగా సన్నగా వుంటుంది.
కావ్య (డబ్బుజియల్ 48684)	ఖరీఫ్	135	2.5	1	ఉల్లికోడు	చియ్యం మద్యస్థ రకం
దివ్య (డబ్బుజియల్ 44645)	ఖరీఫ్ రబీ	125	2.5	1	ఉల్లికోడు	గింజ పొడవుగా సన్నగా వుంటుంది.
ఎప్రమలైలు (డబ్బుజియల్ 20471)	ఖరీఫ్ రబీ	120	2.5	-	ఉల్లికోడు	నీటి ఎద్దడిని తట్టుకొంటుంది. గింజ పొడవుగా సన్నగా వుంటుంది.
కేశవ (డబ్బుజియల్ 3825)	ఖరీఫ్	120-125	2.5	-	ఉల్లికోడు	ధాన్యం సన్నగా వుంటుంది. ఖరీఫ్లో ఆలస్యంగా నాటటానికి అనువైనది.
రుద్రమ (ఆర్డిఐల్ 7555)	ఖరీఫ్	105	2.0	-	ఉల్లికోడు, ఎండాకుతెగులు	నీటి ఎద్దడి మరియు ఇనువధాతు లో పొన్ని తట్టుకొంటుంది. దళ్ళీఱ తెలంగాణా ప్రాంతంలో వర్షాధారపు మరియు ఆరు తడి భావులకు అనుకూలం.
పేలాల వడ్లు (ఆర్డిఐల్ - 8702)	ఖరీఫ్	135-140	2.0	-	ఉల్లికోడు	ఉత్తర తెలంగాణాలో పేలాలకు అనువైనది.
జగిత్యాల సన్నాలు (జెజియల్ 1798)	ఖరీఫ్	120-125	2.5	-	ఉల్లికోడు 1, 3, 4	గింజ సన్నం. సాంబ మఘారి రకాన్ని పోలి వుంటుంది.

1	2	3	4	5	6	7
పొలానప్రభ (జెజియల్ 384)	ఖరీఫ్	130-135	2.5	-	ఉల్లికోడు 3	గింజ సన్వం. నాయైత కళ్లినది.
వరాలు (డబ్బుజియల్ 14377)	ఖరీఫ్/ రబీ, ఎడగారు	90-95	1.6 (వర్షా ధారం) 2.5 (ఆరుతడి)	-	ఉల్లికోడు 1,3,5	గింజ సన్వం. వర్షాధారపు మెట్టకు అనువైనది.
రాజేంద్ర	ఖరీఫ్	110	2.5	-	-	చలికి, బెట్టకు కొంత వరకు తట్టు కొంటుంది., గింజ ముతక. మెరక భూములకు అనుకూలం.
ఓరుగల్లు (డబ్బుజియల్ 47970)	ఖరీఫ్	135-145	2.0	-	ఉల్లికోడు	సన్వాచియ్యం.
భద్రకాళి (డబ్బుజియల్ 3962)	ఖరీఫ్	135	2.0	-	ఉల్లికోడు	మిక్కిలి సన్వాచియ్యం.
శివ	ఖరీఫ్	130-135	2.0	-	ఉల్లికోడు, అగ్గితెగులు, పొడతెగులు కొంతవరకు	సన్వాచియ్యం
వర్ష (ఆర్డిఆర్ 355)	రబీ	125	2.0	-	కాండం తొలుచు పురుగు, ఉల్లికోడు, ఆకు ముడత	సన్వాచియ్యం
ఇందూర్ సాంబ (ఆర్డిఆర్ 355)	ఖరీఫ్	120-125	2.5	1	ఉల్లికోడు	మిక్కిలి సన్వాచియ్యం. బియ్యం సాంబ మఘారిని పోలి వుంటుంది.
పార్థవ (యన్నయల్ ఆర్ 33892)	ఖరీఫ్	155	2.2	-	అగ్గితెగులను తట్టుకొనును	సన్వాచియ్యం, మొలగొలుకులు రకం.
శ్రీ కుర్చు (ఆర్జియల్ 2332)	ఖరీఫ్	150-155	2.1	-	ఉల్లికోడు, అగ్గితెగులు, ముంపుకి తట్టుకొనును	సన్వాచియ్యం

1	2	3	4	5	6	7
వరంగల్ సన్నాలు (డబ్బు జియల్ 32100)	ఖరీఫ్ మరియు రబీ	135	2.5	-		సన్నాలియ్యం
పుష్టమి (యంచీయు 1075)	ఖరీఫ్ మరియు రబీ	135	2.5	-	ఆగ్రితెగులు, సుడిదోము	సన్నాలియ్యం
నెల్లారు మఘారి (యన్వెల్ ఆర్ 34449)	దాళ్వు	125	3.2	-	ఆగ్రితెగులును పూర్తిగా తట్టు కొంటుంది.	చేను మీద పడిపోదు. పొట్టి రకం. గింజ నాణ్యత కలిగి, సాంబ మఘారిని పోలి వుంటుంది. ఆగ్రితెగులు సమస్యగల దక్షిణ మండలానికి అనుకూలం.
అమర (యంచీయు 1064)	సార్పు	150	2.5	3	దోమపోటు ఎండాకు తెగులు	చేను మీద పడిపోదు, గింజరాలదు. సన్న చియ్యం. కృష్ణా, గోదావరి మండలాలకు అనుకూలం.
రామప్ప (డబ్బుజెవ్ 23985)	సార్పు దాళ్వు	125-130	2.5	-	ఉల్లికోడు	చేను మీద పడిపోదు, గింజ నాణ్యత మధ్యస్థం. ఉల్లికోడు సమస్యగల ప్రాంతాలకి అనుకూలం.
తారామతి (ఆర్వెన్ ఆర్ 23064)	సార్పు దాళ్వు	130-135	3.0	-	ఉల్లికోడు, పాట్టకుళ్వు	మంచి గింజ నాణ్యత కలిగి అన్నానికి బాగుంటుంది. చేను మీద పడిపోదు. చలిని కూడ తట్టుకుంటుంది.
శ్రీ సత్య (ఆర్వెన్ ఆర్ 1880)	సార్పు దాళ్వు	110-120	2.0	-	ఉల్లికోడు	ముతక రకం, వర్షాదార ప్రాంతాలకు అనుకూలం. చేను మీద పడిపోదు.
మానేర్సోన (జెజిఎల్ 3828)	సార్పు దాళ్వు	130-135 140-145	2.5	-	ఉల్లికోడు, టుంగ్రోవైరస్	సన్నాలియ్యం, ఆలస్యంగా నాట్టువేసే ఉత్తర తెలంగాణ ప్రాంతానికి అనుకూలం.
జగిత్తాల సాంబ (జెజిఎల్ 3844)	సార్పు దాళ్వు	120-125 130-135	3.0	-	ఉల్లికోడు	మంచిగింజ నాణ్యత కలిగి అన్నానికి బాగుంటుంది. చేను మీద పడిపోదు. చలిని తట్టుకుని ఉత్తర తెలంగాణ ప్రాంతానికి అనుకూలం

పట్టిక 5 : పురుగుల ఉధృతస్థాయి మరియు నివారణ చర్యలు

పరుగు సంఖ్య	పురుగు	పురుగు ఆశించిన గుర్తులు	నిర్దిత తీవ్రత స్థాయి	నివారణ
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1.	ఉల్లికోడు	నారుమడి దశనుండి పిలకదశ వరకు నష్టపుస్తంది. అంకరం ఉల్లికాడ వలె పొడుగుటి గొట్టంగా మారి బయటకు వస్తుంది. కంకి వెయ్యదు.	నారుమడిలో: చ॥ మీ.కు 1 ఉల్లికోడు సోకిన పిలక పిలక దశలో : 5 శాతం ఉల్లి గొట్టాలు లేక దుబ్బకి 1 కోడు సోకిన పిలక	తట్టుకునే వంగడాల సాగు. ఒక సెంటు నారుమడిలో 160గ్రా.ల కార్బోప్యూరాన్ లేక 50 గ్రా. ఫోరేట్ గుళికలు విత్తనం మొలకెత్తిన 10 నుండి 15 రోజుల లోపల వేయాలి. నాటిన 10 నుంచి 15 రోజులకు - ఎకరాకు కార్బోప్యూరాన్ 10 కిలోలు లేక ఫోరేట్ 5 కిలోల గుళికలు వాడాలి.
2.	కాండం తొలిచే పురుగు	నారుమడి నుండి ఈనిక దశ వరకు ఆశిస్తుంది. పిలక దశలో - మొవ్వు చనిపోతుంది ఈనిక దశలో - తెల్ల కంకులు వస్తాయి	నారుమడి: చ॥మీ. కు 1 తల్లి వురుగు లేదా గ్రుడ్ సముదాయం పిలకదశ : 5 శాతం చచ్చిన మొవ్వులు లేక 1 చ॥మీ.కు ఒక తల్లి పురుగు లేక గ్రుడ్ సముదాయం.	క్లోరిపైరిఫాన్ 2.5 మి॥లీ లేక ఫాసొమిడాన్ 40 శాతం 2 మి॥లీ లేక ఎనిఫేట్ 1.5గ్రా.లు లేదా కార్బోప్యూరోక్సోర్డ్ 2.0గ్రా. క్లోరోఫ్రోనిలిప్రోల్ 20 యస్.సి. 0.4 మి.లీ. లీటరు నీటికి కలిపి పిచికారి చేయాలి లేక చిరుపొట్ట దశలో కార్బోప్యూరోక్సోర్డ్ 4జి ఎకరాకు 8 కిలోలు లేదా కార్బోప్యూరాన్ 3జి గుళికలు ఎకరాకు 10 కిలోలు వాడాలి.
3.	ఆకుముడత/నాము/తెల్ల తెగులు	గొంగళి పురుగు ఆకు ముడతలో వుండి పత్రహరితాన్ని గోకి తినివేయటం వలన ఆకులు తెల్లబడతాయి. పోటాకు దశలో నష్టం ఎక్కువ.	దుబ్బకి 1 లార్యు లేక 2 పురుగులు సోకిన ఆకులు	పిలకదశలో తాడుతో చేనుక ఆడ్డంగా 2-3 సార్లు లాగితే పురుగులు క్రిందపడి పోతాయి. క్లోరిపైరిఫాన్ 2.5 మి॥లీ లేక ఎనిఫేట్ 1.5గ్రా. లేక కార్బోప్యూరోక్సోర్డ్ 2గ్రా. లీటరు నీటికి కలిపి పిచికారి చేయాలి లేక కార్బోప్యూరోక్సోర్డ్ 4జి గుళికలు ఎకరాకు 8 కిలోలు వేయాలి.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	హిస్ప్యా(తాటాకు తెగులు)	హిస్ప్యా నారుమడిలో కూడ ఆశించవచ్చు. తల్లి: పెంకు పురుగుల శరీరంపై ముళ్ళు కలిగి నల్లగా వుంటాయి. పిల్ల పురుగులు, ఆకు పొరల్లో వుంటాయి. పిల్ల పెద్ద పురుగులు ఆకులోని వత్తపరితాన్ని గోకి తిని వేయటం వలన తెల్లతి మచ్చలు, చారలు ఏర్పడి ఆకులు ఎండిపోతాయి.	దుబ్బుకు : 2 పెంకు మరుగులు/ 2 మరుగు ఆశించిన ఆకులు	ఆకుకొనలను తుంచి నాటాలి. ప్రాఫేన్ ఫాన్ 2 మిలీ లేక మోనోక్రోఫాన్ 1.6 మిలీ లేక క్లోరిప్రెరిఫాన్ 2.5 మిలీ లీటరు నీటికి కలిపి పిచికారి చేయాలి.
5.	వరి ఈగ	పిల్ల పురుగులు ఆశించిన ఆకులపై చిన్న రంధ్రాలు ఏర్పడతాయి. పురుగు ఆశించిన దగ్గర ఆకు తెల్లబడి గాలికి విలిగిపోవచ్చ. నాచిన 40 రోజుల లోపల మాత్రమే ఆశిస్తుంది.	-	తాటాకు తెగులుకి సిఫారసు చేసిన మందులు వాడి నివారించవచ్చు.
6.	సుడిదోషు	గోధుమ వర్షపు/తెల్లమచ్చ దోషులు దుబ్బుల అడుగున నీటి మట్టంపై వుండి దుబ్బుల నుండి రసాన్ని కీలుస్తాయి. శైరు సుడులు సుడులుగా ఎండిపోతుంది.	పిల్లదశలో : దుబ్బుకి 10 పురుగులు ఈనిక దశలో: దుబ్బుకి 20 నుంచి 25 పురుగులు	తట్టుకునే రకాలు సాగు చేయాలి. పొలాన్ని అడపో దడపో ఆరబెట్టాలి. ప్రతి రెండు మీలలకి 20 సెం.మీల బాటలు వదలాలి. ఇతోఫేన్ప్రాస్ట్ 2.0 మిలీ లేక ఎసిఫేట్ 1.5 గ్రా. లేక బిపియంసి 2 మిలీ ఇమిడాక్లోఫ్రెండ్ + ఎథిప్రోల్ 80 డబ్బు జి 0.25 గ్రా. లేక మోనో క్రోటోఫాన్ 2.2 మిలీ లేదా పెమెట్రోజఫ్ 50 శాతం 0.5 గ్రా. లీటరు నీటికి కలిపి వాడాలి.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	పన్చీషపు పురుగులు	పెద్ద, పిల్ల పురుగులు ఆకుల నుండి రసం పీలుస్తాయి. క్రమేపి ఆకులు పసుపు రంగుకి మారుతాయి. టుంగ్రోవైరన్సు వ్యాపి చేస్తాయి. పురుగులు ముదురు ఆకుపచ్చ రంగులో పుండి ముందు రెక్కల మీద నల్లటి మచ్చులు ఉంటాయి.	నారుమడి దశ : చామీకి 1 లేక 2 పురుగులు పిలక దశ : దుబ్బికి 10 పురుగులు శనిక దశ : దుబ్బికి 20 పురుగులు టుంగ్రోవైరన్సు: దుబ్బికి ఒక పురుగు ఆశించే ప్రాంతాలు	దోషకు తెలివిన నివారణ చర్యలు చేపట్టాలి.
8.	రెల్లరాల్చి పురుగు	గొంగళి పురుగులు గింజ గళ్లిపడే దశలో వెన్నులు కొరికి నష్టాన్ని కలుగజేస్తాయి. రాత్రి పూట మాత్రమే పంటకు హని చేస్తాయి.	శనిక దశ : చామీ.కి 4 నుంచి 5 పురుగులు	పొలానిక ముందుగా నీరుపెట్టి క్లోరిప్రైఫాన్ 2.5 మి.లీ. లేక ఎండో సల్వాన్ 2.0 మి.లీ.లను డైకోర్వాన్ 1.0 మి.లీ.తో ఒక లీటరు నీటికి చొంగ కలిపి సాయంత్రం వేళల్లో పిచికారి చేయాలి.
9.	ఆకుసల్లి	పిల్ల, పెద్దసల్లి పురుగులు ఆకులను ఆశించి రసాన్ని పీలిచి వేయటం వలన ఆకులు పాలి పోయి పైరు ఎండిపోయినట్లు కనపడుతుంది.	-	నీటిలో కరిగే గంధకపు పొడి 50 శాతం 3గ్రా.లు లేక డైకోఫార్ల 5 మి.లీ లీటరు నీటికి కలిపి పిచికారి చేయాలి.
10.	కంకిపల్లి(నల్లకంకి)	ఇవి కంటికి కనబడని సూక్ష్మ సాలీడు పర్మానికి చెందిన పురుగులు. ఇవి ఆశించిన ఆకులపై పసుపు వర్షపు చారలు ఏర్పడి క్రమేపి ఆకు తొడిమెల లోపల, ఆకు శసెల్లో వృధి చెందుతాయి. ఆకు అడుగు భాగాన కణెలపై మరియుఆకు తొడిమెలపై నల్లటి మచ్చులు ఏర్పడతాయి. గింజలపై నల్లటి మచ్చులు ఏర్పడి పాలు పోసుకోక తాలు గింజలుగా అవుతాయి. బట్ట పరిస్థితుల్లో పురుగు ఉధృతి ఎక్కువగా ఉంటంది.	-	పురుగు సష్ట లక్షణాలు గుర్తించిన వెంటనే 15 రోజుల వ్యవధిలో రెండు సార్లు పిచికారి చేయాలి. ప్రాఘనోఫాన్ 2 మి.లీ లేక డైకోఫార్ల 5 మి.లీ. లీటరు నీటిలో కలిపి పిచికారి చేయాలి.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	త్రిప్పు లేక తామర పురుగులు	పిల్ల, పెద్ద పురుగులు ఆకుల నుండి రసాన్ని పీల్చడం వలన ఆకుల అంచులు పైకి చుట్టుకుంటాయి. వర్షాభావ పరిస్థితుల్లో ఇవి ఎక్కువగా అభివృద్ధి చెందుతాయి.	-	మోనోక్రోటోఫాన్ 1.6 మి.లీ లేదా ఫిడ్రోనిల్ 2.0 మి.లీ లీటరు నీటికి కలిపి పిచికారి చేయాలి.
12.	పిండినల్లి (ముట్ట సుడి)	తెల్లలే మైనం లాంబి పూతతో కప్పబడిన నన్నని పురుగులు. ఆకు ఒరలలో నుండి రసాన్ని పీల్చటం వలన ఆకులు పాలి పోతాయి. మొక్కలు గిడసబారతాయి. వెన్నులు ఏర్పడవు.	-	మిట్రోల్-బ-డెమటాన్ 2 మి.లీ. లేక మిట్రోల్ పారాథియాన్ 2.0 మి.లీ. లీటరు నీటికి కలిపి పిచికారి చేయాలి.
13.	వరి కంపునల్లి	పిల్ల, పెద్ద పురుగులు గింజ పొలపోసుకొనే దశలో రసాన్ని పీల్చడం వల్ల గింజలు తాలైపోతాయి. ఆశించిన పొలం నుండి చెడు వాసన వస్తుంది. తెలంగాణా, చిత్తురు జిల్లాల్లో ఉధృతి ఎక్కువ.	దుబ్బకి 1 లేక 2 పురుగులు	డ్రైకోర్వాన్ 1.0 మి.లీ.న ఎండోసల్వాన్ 2 మి.లీ లేక క్లోరిషైరిఫాన్ 2 మి.లీ. లేక మలాథియాన్ 2 మి.లీ. లతో లీటరు నీటికి చొప్పున కలిపి సాయంత్రం, గింజపొలపోసుకొనే దశలో పిచికారి చేయాలి. పిచికారి పొలం అంచు నుండి చుట్టూ తిరుగుతూ మర్యాద చేయాలి.

పట్టిక 6 : తెగుళ్ల అభివృద్ధికి అనుకూల పరిస్థితులు - నివారణ చర్యలు

వరుస సంఖ్య	తెగులు	తెగులు ఆశించినపుడు కనబడే లక్షణాలు	నిర్ణిత తీవ్రతస్థాయి	అభివృద్ధికి అనుకూల పరిస్థితులు	నివారణ
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
25	1. అగ్రతెగులు లేక మెడ విరుపు తెగులు	ఆకులపై ముదురు గోధుమ రంగు అంచుతో మధ్యలో బూడిదరంగు గల నూలుకండె ఆకారపు మచ్చలు. ఆకులు ఎండిపోయి తగులబడినట్లు కనిపిస్తాయి. వెన్నుల మెడబాగంలో ఈ తెగులు ఆశించటంవలన వెన్నులు విరిగి పోతాయి.	5 శాతం ఆకులు	ఒక వారం రోజులపాటు రాత్రి ఉప్పోట్లేగ్రత $18^{\circ}-22^{\circ}$ సెల్పియస్, గాలిలో తేమ 90 శాతంతో, మంచు (లేదా) వర్షపు జల్లులు. నవంబరు - ఫిబ్రవరి మాసాల్లో ఈ వరిస్తి తులు ఉంటాయి. నుత్రజని ఎక్కువైనపుడు తెగులు త్వరగా అభివృద్ధి చెంది ఎక్కువ నష్టం కలుగజేస్తుంది.	తట్టుకొను శక్తిగల రకాల సాగుకిలో విత్తనానికి 3 గ్రా. కార్బండ్జెమ్సిని కలిపి విత్తనపుద్ది చేయాలి. టైసెక్సోజోల్ 75 శాతం 0.6 గ్రా. లేదా ఐసోప్రోథయెలేన్ 1.5 మి.లీ. (లేక) కాసుగా మైసిన్ 3 ఎల్ 2.5 మి.లీ./లీటరు నీటికి కలిపి పైరుపై విచికారి చేయాలి. చేసులోను, గట్టపైన కలుపు నివారించాలి.
	2. పొడతెగులు లేక మాగుడుతెగులు	దుబ్బుచేసే దశనుండి కాండం/మట్ట/ ఆకులపై మచ్చలు పెద్దవై పాముపొడ మచ్చలుగా ఏర్పడుతుంది. మొక్కలు/ పైరు పూర్తిగా ఎండి పోతుంది.	10 శాతం పిలకలు	ఉప్పోట్లేగ్రత $28^{\circ}-32^{\circ}$ సెల్పియస్, గాలిలో తేమ 90 శాతం, మఖ్యలతో కూడిన వర్షం, చెట్లనీడకు, పైరు చేసుపై పడిపోయి నపుడు, నుత్రజని ఎరువులు ఎక్కువైనపుడు తెగులు త్వరగా అభివృద్ధి చెంది ఎక్కువ నష్టం కలుగజేస్తుంది.	విత్తనపుద్ది, సిఫారసు చేసిన నుత్రజనిని 3-4 సార్లు వేయాలి. గట్టపైన, చేసులో కలుపు లేకుండా చూడాలి. పోకా కానజోల్ 2 మి.లీ. లేక వాలిడా మైసిన్ 2 మి.లీ. లేక ప్రోపికోనజోల్ 1 మి.లీ. లీటరు నీటికి కలిపి 15 రోజుల కొకసారి రెండు పర్యాయాలు మందు ద్రావణాన్ని విచికారి చేయాలి.
	3. ఆకువండు తెగులు	బాటీరియా వల్ల వస్తుంది. ఆకు అంచుల నుండి పసుపు రంగు నీటి డాగు మచ్చలుగా ఏర్పడి ఆకులు పై నుండి క్రీందికి ఎండిపోవున.	5 శాతం ఆశించిన మొక్కలు	ఉప్పోట్లేగ్రత 30° సెల్పియస్, గాలిలో ఎక్కువ తేమ, మంచు లేదా వర్షం ఉన్నప్పుడు, గాలి, వర్షంగాని లేక గాలివాన వచ్చినచో అభివృద్ధి చెంది వ్యాపిస్తుంది. నీటి డ్వోరా ఇతర చేలకు వ్యాపిస్తుంది.	తట్టుకొనుశక్తి గల రకాల సాగు. ఆరోగ్య వంతవైన వంట నుండి విత్తనాన్ని సేకరించాలి. నుత్రజని యాజమాన్యం (3-4 సార్లు వేయడం) తప్పక చేయాలి. తెగులు 5 శాతం కంటే ఎక్కువైతే నుత్రజని వేయడం తాత్కాలికంగా నిలపు చేయాలి. ప్రస్తుతానికి నివారణకు మందులు లేవు.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
4.	కాండంకుళ్లు తెగులు	కాండములోవల కబుపుల మధ్య భాగ మంతా నల్లగా మారుతుంది. ఆకులు వనుపురంగుకు మారి పిలకలు చనిపోతుంటాయి. పాలు పోసుకునే దశలో కాండం కుళ్లిన ప్రదేశం దగ్గర, పిలకలు వాలిపోయి ఎండిపోతాయి. క్రమంగా దుబ్బు అంతా ఎండిపోతుంది.	-	పొలంలో ఈ తెగులు, వ్యాధి సోకిన మొక్కల భాగాల సుండి, విత్తనం ద్వారా వ్యాపిస్తుంది. తర్వాత నీటి ద్వారా మిగిలిన పొలాలకు విస్తరిస్తుంది.	తెగులు సోకిన పొలంలో పరిశుద్ధత పాటించాలి. మురుగు నీరు నిల్వ ఉండకుండా చూడాలి. విత్తనశుద్ధి చేయాలి. ప్రారంభ దశలో తెగులు లక్ష్మణాలను గుర్తించి వాలిదామైసిన్ (2 మి.లీ.) లేదా హెక్యూకొనాజోల్ (2 మి.లీ.) లేదా కార్బండైజిమ్ (1 గ్రా.) లేదా బెనోమిల్ (1 గ్రా.) లీటరు నీటికి కలిపిన ద్రావణాన్ని 15 రోజుల కొకసారి 2 సార్లు పిలకలు క్రింద వరకు తడిచేలా పిచికారి చేయాలి.
5.	టుంగ్రోవైరన్స్	ఈ వైరన్ పచ్చదీపవు మరుగులవలన వ్యాపిస్తుంది. వైరన్ సోకిన మొక్కలు కురచగ, ఎరగక, పిలకలు తగ్గిపోతాయి, ఆకులు చివరల సుండి లేత ఆకుపచ్చ లేక నారింజ రంగులోకి మారుతాయి. ముదురు ఆకులవీంద తప్పుమచ్చలు గమనించవచ్చును. వైరన్ అశించిన మొక్కలనుండి వెన్నులు రావు. పచ్చనా చిన్నవిగా, గింజలు గట్టిపడక తాలుగా మారుతాయి.	-	వైరన్ ఆశించిన ప్రాంతాల్లో పచ్చ దీపవు మరుగులు అభివృద్ధి ఎక్కువైనపుడు	ఈ వైరన్ ఆశించిన మొక్కలను గుర్తించిన వెంటనే తీసి నాశనం చేయాలి. పచ్చదీపపు పురుగుల నివారణ చర్యలు చేపట్టాలి.
6.	పొట్టకుళ్లు తెగులు	పోటుకు తొడిమలమై నల్లటి లేదా ముదురు గోధుమ రంగు/చాక్టోల్ రంగు మచ్చలు ఏర్పడి వెన్నులు పొట్టలో కుళ్లిపోతాయి. వెన్ను పొక్కికంగా మాత్రమే బయటకు వస్తుంది. వెన్నులో తాలు గింజలు ఏర్పడతాయి. గింజలు రంగు మారుతాయి.	-	రాత్రి ఉష్ణోగ్రత 20° సెల్చియస్ కంటే తక్కువ, మంచుపడటం, వాతావరణం చల్లగా ఉండటం, గాలిలో తేమ ఎక్కువగా ఉంటే ఈ తెగులు అభివృద్ధి ఎక్కువ.	పొట్టదశలో ఒకసారి, 7 రోజుల తరువాత రెండవసారి కార్బండైజిమ్ 50 శాతం మందు లీటరు నీటికి 1 గ్రా. చొస కలిపి పిచికారి చేయాలి.
7.	మానిపండు తెగులు	పూతదశలో వస్తుంది. అండాశయం శిలీండ్రం వల్ల ఆకుపచ్చరంగు ముద్దగా అభివృద్ధి చెంది, వనుపురంగులోకి మారి చివరకు నల్లబడి పోతుంది.	-	పూతదశలో గాలిలో ఎక్కువ తేమ శాతం ఉన్న, మంచు లేదా మబ్బులతో జల్లులు.	ప్రాపికొనజోల్ 1 మి.లీ. లేదా కార్బండైజిమ్ 1 గ్రా. లేదా కాపర్ ఆస్ట్రోక్స్ రెడ్ 2.5 గ్రా. లీటరు నీటికి కలిపి వెన్నులు పైకి వచ్చు దశలో ఒకసారి, వారం రోజుల తరువాత రెండవసారి పిచికారి చేయాలి.